

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін

імені О.М. Лазаревського

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

тези доповідей

учасників Всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю

27 червня 2023 р.

Чернігів

2023

УДК 378.147

I-66 Інновації в освіті: Тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Чернігів, 27 червня 2023 р. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2023. 71 с.

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних
дисциплін імені О.М. Лазаревського
(Протокол № 11 від 29 червня 2023 р.).*

Упорядники:

Кеда М.К., кандидат історичних наук, доцент

Остряк А.М., кандидат історичних наук, доцент

Стрілюк О.Б., кандидат історичних наук, доцент

Редакційна колегія:

Коваленко О.Б., кандидат історичних наук, професор

Чорний О.О., доктор філософських наук, професор

Янченко Т.В., доктор педагогічних наук, професор

Ячменіхін К.М., доктор історичних наук, професор

До збірника включено тези доповідей учасників конференції «Інновації в освіті», у яких дослідники розглядають актуальні проблеми середньої та вищої освіти, технології навчання, аналізують європейський та світовий досвід розв'язання нагальних проблем навчання та виховання.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, здобувачів освіти, освітян-практиків та для усіх, хто цікавиться проблемами сучасної освіти.

Конференція «Інновації в освіті» проведена у рамках реалізації проєкта ЄС програми Еразмус+ напряму Жан Моне «Європейський освітній простір: можливість та виклики для України» (611363-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE).

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

УДК 378.147

© Автори тез, 2023

ЗМІСТ

Герасимчук О.

Методичні умови формування громадянської компетентності учнів на уроках історії 5

Гринь О.

Можливості платформи КАНООТ при вивченні історії 9

Донець Т.

Формування критичного мислення на уроках в закладах загальної середньої освіти 12

Доній Н.

Залученість волонтерів до неформальної освіти в контексті реалізації концепції «освіта протягом життя» 16

Еткіна І.

Еволюція сприйняття здобувачами освіти історичних дисциплін, що охоплюють ХХ – ХХІ ст. (з досвіду викладання) 18

Кеда М.

Міграційні студії у школі: виклики сьогодення 21

Козенко О., Острянюк А., Стрілюк О.

Подорож у європейське Середньовіччя: відеоігри як інноваційний засіб навчання 23

Лаврененко А.

Інтерактивне навчання у старшій школі: європейський досвід 26

Острянюк А.

Підготовка сучасного історика: методологічні засади 29

Павленко Л.

Академічна свобода вчителя історії у новій українській школі: нові можливості і виклики 33

<i>Приходьон О.</i> Проектна діяльність на уроках мистецтва в нідерландській школі для українських дітей-переселенців (на прикладі річного досвіду викладання у школі Johan De Witt в Гаазі)	37
<i>Пуліна В., Стрілюк Є.</i> Формування системного бачення у студентів на прикладі дослідження феномену музики в античній культурі	41
<i>Сидорук О.</i> Способи корегування помилок студентів під час навчання іноземної мови в закладах вищої освіти (досвід Німеччини)	44
<i>Стрілюк О.</i> Академічна мобільність: на шляху до співпраці між Національним університетом «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка та університетом імені Альдо Моро в м. Барі, Італія (Università degli studi di Bari Aldo Moro)	48
<i>Ціватий В.</i> Інноваційні підходи, міжкультурний коучинг та історична дидактика при формуванні професійних компетентностей із публічного мовлення і міжкультурної комунікації в здобувачів вищої освіти (міжнародно-політичний, освітньо-дипломатичний та інституціональний дискурси)	52
<i>Чуткий А.</i> Виховання патріотизму у громадян України крізь призму історичного досвіду українсько-російських відносин	57
<i>Шара Л.</i> Благодійні ярмарки у загальноосвітніх школах: сьогодення Сосницької громади	61
<i>Юда Л.</i> Формування професійних компетентностей вчителя історії засобами інтерактивної гри	66
Відомості про авторів	70

Олександр Герасимчук

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Шкільна освіта України нині переживає суттєві трансформації. Ключовими орієнтирами для змін є потреби сталого розвитку суспільства, в яких головною цінністю постає людина. Концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, що формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання. Випускники шкіл із досягненням повноліття отримують можливість реалізації громадянських прав, вони мають бути готовими робити це компетентно. Тож школа, як первинний і базовий інститут громадянської соціалізації, має забезпечити умови для формування теоретичних і практичних складових соціальної і громадянської компетентностей на рівні, достатньому для ефективного використання своїх прав і усвідомленого виконання обов'язків [1, с. 4].

За цих умов особливого значення набуває громадянська компетентність, формування якої у школярів є завданням загальної середньої освіти. Посилення виховної функції освіти, формування на шкільних уроках громадянськості, працелюбності, моральності, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, любові до Батьківщини, сім'ї, розглядаються як один з найважливіших напрямків державної політики в сфері освіти. Пріоритетність вищезазначеного відображена в нормативно-правових документах, а саме в Концепції Нової української школи (2016), законах України «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (2020), Державному стандарті базової і повної загальної освіти (2020), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2020) [2].

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, схвалена Кабінетом Міністрів України 03.10.2018 р., акцентує увагу на необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянської компетентності людини на всіх рівнях освіти та у всіх її складниках, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізовувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії [1, с. 4].

Цілеспрямоване формування громадянської компетентності учнів передбачає реалізацію в освіті компетентнісного підходу. **Компетентнісний підхід** – це спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності. **Компетентність** – набута у процесі

навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. **Ключова компетентність** – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів [2].

Під **громадянською компетентністю** як ключовою О. Пометун розуміє здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [3, с. 18]. Тут варто наголосити на таких важливих моментах:

- 1) ключова компетентність (а саме такою є громадянська) характеризується здатністю людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи проблеми;
- 2) громадянська компетентність ґрунтована на громадянських цінностях, які уналежнюють ідеали, переконання й відповідну моральну позицію особистості;
- 3) формування громадянської компетентності як готовності діяти в освітньому процесі може здійснюватись виключно в спільній діяльності вчителя та учнів;
- 4) тісно пов'язані компоненти громадянської компетентності формуються комплексно, тому завданням школи є створення умов для набуття учнями цього комплексу знань, навичок і ставлень [4, с. 36].

Більшість дослідників визначає, що у структурі громадянської компетентності як ключової виокремлюються когнітивний (знання), ціннісний та діяльнісний компоненти [2; 5, с. 7]. Для демонстрації можливостей курсу «Історія України» у формуванні компонентів громадянської компетентності учнів, як приклад, візьмемо програмну тему 11 класу «Україна в перші повоєнні роки (1945 – поч. 50-х рр.)». У межах *когнітивного* компоненту учень:

- визначає хронологічну послідовність головних подій відбудовчого періоду;
- пояснює на основі карти зміни в адміністративно-територіальному устрої та відбудовчі процеси у промисловості;
- розповідає про життя населення західних областей в умовах опору радянській владі;
- описує повсякденне життя населення в період відбудови народного господарства.
- розтлумачує поняття: радянізація, відбудова, культурна революція, операція «Вісла», «лисенківщина», «жданівщина», космополітизм.

У межах *ціннісного* компоненту учень:

- висловлює власне ставлення до особливостей відбудовчих процесів в Україні;
- дає власну оцінку протистояння радянської влади та національно-визвольного руху в західних областях України;

- висловлює судження щодо процесу радянзації західних областей;
- висловлює судження щодо змін в повсякденному житті населення пов'язаних з відбудовчими процесами.

У межах діяльнісного компоненту учень:

- аналізує зв'язки між відбудовчими процесами, особливостями політичного життя та суперечливими явищами у розвитку культури та духовного життя;
- аналізує та порівнює першу та другу хвилі радянзації західних областей;
- аналізує та порівнює умови і особливості відбудовчих процесів в Україні із загальноєвропейськими варіантами післявоєнної конверсії та відбудови;
- аналізує на основі різних джерел інформації зовнішньополітичну діяльність УРСР.

Ми бачимо, що вивчаючи можливості для формування когнітивного компонента громадянської компетентності у процесі навчання історії, необхідно на кожному уроці визначати основні громадянознавчі поняття теми, навколо яких буде здійснюватися формування даного компонента. Формування ціннісного компонента громадянської компетентності учнів на уроках історії відбувається шляхом впливу на емоційну сферу учнів. Діяльнісний компонент громадянської компетентності виявляється через вміння. До даного компонента можна віднести: вміння отримувати та аналізувати інформацію про соціальні явища і процеси на основі широкого кола джерел; критичне мислення; виявлення соціальних проблем; вміння формулювати обґрунтовану думку щодо суспільних проблем і явищ; відстоювати власну думку; вести дискусію з суспільних проблем; працювати в групі на основі співробітництва [2].

Учителям історії при підготовці до уроку можна запропонувати наступний алгоритм діяльності: 1. Проаналізувати навчальну програму з предмета і знайти там теми, питання, поняття, які дадуть можливість сформулювати громадянську компетентність. 2. Сформулювати ключові проблемні питання громадянознавчого змісту, навколо яких можна організувати обговорення на уроці. 3. Сформулювати завдання уроку, спрямовані на формування громадянської компетентності та вирішити, якими методами краще скористатися у цьому випадку. 4. Підготувати фрагмент уроку й апробувати його на практиці [6, с. 23].

Отже, готуючись до уроку, вчитель має визначити:

- який компонент громадянської компетентності найкраще пов'язаний зі змістом теми;
- які завдання найкраще формують даний компонент;
- технологію або метод, за допомогою якого найефективніше формувати компонент.

Основною формою організації навчальної діяльності для формування громадянської компетентності залишається урок, який забезпечує в навчальному процесі дотримання принципу послідовності й безперервності. Широко застосовуються й нетрадиційні уроки: урок-подорож, урок-змагання,

урок-гра, урок-практичне заняття тощо. Для реалізації даної мети найбільш дієвими є технології розвитку критичного мислення, розвиваючого навчання, інтерактивні, ігрові технології, метод проектів. Слід зауважити, що найбільшого ефекту можна досягти через використання та комбінування в урочній та в позаурочній діяльності різних технологій [2].

Вважаємо, що для формування громадянської компетентності на уроках історії доречним є застосування методу проектів. Розрізняють такі типи навчальних проектів: дослідницькі, практично-орієнтовані, інформаційно-пошукові, рольово-ігрові, творчі, навчально-пізнавальні, соціальні. З огляду на мету формування активної громадянської позиції учнівської молоді доцільно застосовувати соціальні проекти, які дають змогу учням набути певного соціального досвіду, громадянської активності, удосконалити навички соціальної взаємодії. Саме у ході таких заходів, здійснюється навчання через дію, яке реалізується завдяки активному навчання, роботі в команді, інтерактивним методам тощо [7, с. 23].

Таким чином, формування компонентів громадянської компетентності учнів на уроках історії можливо здійснити за наступних методичних умов:

- на формування компонентів громадянської компетентності повинні бути зорієнтовані завдання й результати навчання;
- у змісті уроку акцент необхідно робити на громадянознавчих знаннях, цінностях, способах діяльності, ставленнях учнів;
- для формування громадянської компетентності на уроці історії організація навчального процесу повинна забезпечувати постійну активну позицію учнів у навчанні через системне запровадження різноманітних форм діяльності та інноваційних технологій.

Джерела та література

1. Формування громадянської компетентності засобами сучасного змісту шкільної суспільствознавчої освіти (з досвіду роботи вчителів історії, правознавства та громадянської освіти Кіровоградщини): методичні розробки для вчителів історії, правознавства та громадянської освіти / Укл.: Н.С. Черткова, І.В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2019. 72 с.
2. Маринич А.К. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання історії. *Genesum*. URL : <https://genesum.org/library/formuvannya-gromadyanskoi-kompetentnosti-uchniv-u-procesi-navchannya-istorii>.
3. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–20
4. Ремех Т.О. Сутність і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34–41.

5. Черткова Н.С. Громадянська компетентність як елемент формування особистості учня. *Формування громадянської компетентності засобами сучасного змісту шкільної суспільствознавчої освіти (з досвіду роботи вчителів історії, правознавства та громадянської освіти Кіровоградщини)*: методичні розробки для вчителів історії, правознавства та громадянської освіти / Укл.: Н.С. Черткова, І.В. Відіборенко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2019. 72 с.
6. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П. та ін. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посібник. Харків: Основа, 2018. 119 с.
7. Гончарова О.С. Формування громадянської та соціальної компетентностей учнів на уроках історії. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»* / Упор. Г.Г. Яковенко. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019. 84 с.

Олена Гринь

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

МОЖЛИВОСТІ ПЛАТФОРМИ КАНООТ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ

Діджиталізація навчального процесу є об'єктивною реальністю сучасної освіти. Її поширення зумовлено цілою низкою чинників: стрімким вдосконаленням цифрових технологій; переходом на дистанційне навчання, спричиненим спершу пандемією Covid-19, а згодом подіями повномасштабного російського військового вторгнення на територію України; формуванням нової генерації здобувачів загальної середньої та вищої освіти, представники якої краще сприймають яскраву візуалізовану інформацію, а також практичними функціями освітнього процесу, який має бути спрямований на формування ключових компетентностей.

Використання цифрових інструментів в освітньому процесі загалом та при вивченні історії зокрема є обов'язковою умовою успішної педагогічної діяльності. У онлайн середовищі представлено широке розмаїття цифрових інструментів та онлайн платформ, які можуть бути використані як на уроках історії, так і у позаурочній діяльності.

У тезах доповіді приділимо увагу онлайн сервісу для створення інтерактивних завдань та проведення вікторин Kahoot [1].

Kahoot є одним з інтерактивних сервісів миттєвого опитування і дозволяє у формі гри досить швидко з'ясувати рівень оволодіння темою, провести онлайн-вікторину, тестування та опитування [2, с. 35]. Оскільки змістовне наповнення,

форма запитань, час на роздуми можуть редагуватися, він ефективний при використанні для будь-якої вікової категорії: від молодших школярів до дорослих людей.

Важливою складовою успішної організації навчання нині є формувальне оцінювання, яке має на меті не оцінити якість знань, а покращити компетентності, відтак зорієнтоване на процес їх набуття. Йому притаманна атмосфера співпраці у класі, чіткі критерії оцінювання, при цьому у пріоритеті є саме навчання, а не оцінки. Одним з онлайн інструментів, за допомогою яких можна організувати формувальне оцінювання, є Kahoot. Ігрове середовище сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, учні бачать свої помилки, при цьому вчать не боятися помилятися. На загал виводиться «п'єдестал» – відомості про переможців гри, при цьому інформація про результати кожного здобувача освіти відома тільки йому та педагогу. Загалом, можна грати як в «класичному» режимі (індивідуально, кожен за себе), так і в «командному».

У кабінеті педагога відображено докладний аналіз результатів вікторини: загальний відсоток правильних відповідей, фінальний рахунок кожного гравця, складні питання, учні, які потребують допомоги в опануванні теми. При цьому наступну гру можна автоматично сформувати зі складних питань цієї.

Kahoot має як безкоштовну версію, так і платні тарифи. Безкоштовна версія має два типи запитань: квіз (Quiz) – вибір однієї правильної відповіді з чотирьох варіантів та правда/неправда (True or False) – можна погодитися чи не погодитися з наведеною тезою. Кількість відповідей на вікторину під час однієї сесії є обмеженою. Платний тариф надає додаткові можливості: відкриті запитання, обговорення (Discussion), опитування думок, поглядів (Survey), гра на встановлення послідовності (Jumble). Крім того, платний тариф надає більший вибір візуального представлення гри («Теми»), можливість залучати більш широке коло учасників тощо. З досвіду роботи слід зазначити, що безкоштовної версії цілком достатньо для використання у навчальному процесі.

Важливою умовою для гри є наявність інтернету та гаджетів у учнів. Створити вікторину або дати відповідь на її запитання можна через браузер, або після завантаження мобільного застосунку.

Онлайн сервіс Kahoot може бути використаний під час очного заняття, а також дистанційно як у синхронній, так і у асинхронній формі. Під час гри оффлайн питання вікторини та результати відображаються на мультимедійній дошці у класі, дистанційно синхронно – на екрані відеоконференції, асинхронно – коли учитель створив вікторину та надіслав посилання на неї або код для приєднання учням. Важливо, що можливо як розробити власну гру, так і використати численні розробки інших авторів, представлені у бібліотеці.

Kahoot може бути успішно використаний при вивченні історії. Так, при підготовці до НМТ/ЗНО з історії важливим блоком питань, який потребує систематичного опрацювання, є зображення пам'яток культури або історичних діячів, яких необхідно вміти візуально розпізнавати. Одним з онлайн

інструментів, який може стати у нагоді, є Kahoot (рис. 1) [3]. Загалом, гра є ефективною для роботи з будь-якими візуальними джерелами.

Рис. 1. Завдання на візуальне розпізнавання історичних постатей, створене за допомогою онлайн сервісу Kahoot

Під час проведення тижня історії у Чернігівському обласному науковому ліцеї було проведено гру «Чернігів – місто героїв», до якої долучилися учні та педагоги навчального закладу. Запитання гри підготували ліцеїсти, зацікавлені у поглибленому вивченні історії. Такий підхід дозволив реалізувати їм на належному рівні пізнавальні можливості через методику «навчаючи-навчаюсь». Фактично, це була групова проєктна робота, що складалася з кількох етапів: дослідження минулого Чернігова, розробка запитань, їх обговорення, створення вікторини, її апробація, проведення гри. За підсумками було визначено переможців серед учнів та педагогів, результати оприлюднено у ліцейному радіовипуску та у соцмережах.

Гра у Kahoot на уроках історії є доцільною під час актуалізації знань, у процесі узагальнення матеріалу, може бути використана при тематичному оцінюванні, організації інтелектуальних змагань тощо [4, с. 3].

Серед переваг онлайн сервісу Kahoot: наявність безкоштовної версії з достатніми для ефективної роботи можливостями, легкий та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який дозволяє швидко розробити нові вікторини чи відредагувати вже створені, яскравий та привабливий дизайн, що привертає увагу учнів, можливість гейміфікації навчального процесу.

Отже, платформа Kahoot є досить зручною та ефективною при використанні на заняттях, спрямованих на формування у здобувачів освіти історичних компетентностей. Її використання сприяє розвитку навичок критичного і творчого мислення, створенню активного пізнавального середовища.

Джерела та література:

1. Kahoot! URL: <https://kahoot.com/schools-u/>
2. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. 2020. URL: metodichnirecomendazii-dustanciynaosvita-2020.pdf
3. Kahoot. «Історичні постаті». URL: <https://create.kahoot.it/details/ff9f6661-5d57-42d3-8b43-7711682e2b84>
4. Марциновська Л.О. Інтернет-сервіси Kahoot та Quizizz на допомогу учителю історії. *На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/internet-servisi-kahoot-ta-quizizz-na-dopomogu-uchitelyu-istori-45448.html>

Тетяна Донець

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Ще в середині ХХ ст. швейцарський психолог Ж. Піаже продемонстрував, що ми вчимося, осмислюючи світ у термінах тих понять, якими вже володіємо. У процесі осмислення навколишнього світу люди змінюють старі поняття і таким чином ще більше збагачують свою здатність усвідомлювати свої контакти зі світом у майбутньому. У 70-80 роках ХХ ст. поширилися ідеї Ж. Піаже на методики викладання предметів у навчальних закладах. [3, с. 5]

Ідея розвитку критичного мислення є досить новою для української дидактики. Сьогодні є очевидним, що критичне мислення означає не негативізм суджень або критику, а розумний розгляд різноманітності підходів, для того щоб сформулювати обґрунтовані судження й приймати адекватні рішення. Критичне мислення – це здатність ставити нові питання, добирати різноманітні аргументи, приймати незалежні, продумані рішення. Тому прибічників розвитку критичного мислення стає дедалі більше. До кола зацікавлених долучаються і вчителі історії. Тож цілком закономірно актуальності набуває питання про потребу розвитку критичного мислення учнів засобами історії. Варто зазначити, що спеціальну цілісну навчальну технологію розвитку критичного мислення було розроблено в середині 90-х років. Тому, щоб справді розв'язати це непросте завдання на уроках, потрібно коректно й послідовно запроваджувати згадану технологію. А це означає знати особливості організації діяльності учнів за цієї технології, її структуру, прийоми і правильно застосовувати їх. [7, с. 130]

Істотною перевагою технології є її відкритість по відношенню до інших педагогічних підходів і технологій, орієнтованих на розвиток учня і викладача. Навчальна діяльність – це той вид діяльності, яким володіє кожен викладач, її формування відбувається від простого до складного на основі

його професійних умінь (організаційних, прогностичних, конструктивних тощо). Завдяки способу трансляції цієї технології через діяльність будь який учитель у змозі її опанувати. Єдине обмеження: запровадження технології розвитку критичного мислення неможливе, якщо вчитель і його предмет підносяться «понад» учнями, коли в центрі уваги предмет, а не людина, яку ми навчаємо й розвиваємо. Критичне мислення дозволяє учням обмірковувати власні думки та причини виникнення тієї чи іншої точки зору. Це означає, що діти обдумують те, яким чином вони приходять до власних рішень або до розв'язання проблем. [7, с. 30]

Зазвичай ми ставимося до процесу мислення так, ніби це щось саме собою зрозуміле та природне – як дихати чи кліпати очима. При цьому більшість з нас майже не використовують можливості, які закладені в цій людській здатності. Насправді ж мислення можна і навіть необхідно постійно тренувати, так як тренуються, наприклад, спортсмени чи музиканти. Бо людина – єдина істота в світі, яка може мислити критично. І саме школа – це ідеальне середовище для навчання та розвитку такого мислення.

Технологія розвитку критичного мислення – педагогічна система, спрямована на формування школярів аналітичного мислення.

Мета цієї технології – навчити такого сприйняття навчального матеріалу, у процесі якого знання, які отримує учень, можна розуміти, сприймати, порівняти з особистим досвідом і на цьому ґрунті формувати власне судження.

Використання технології формування критичного мислення висуває певні вимоги щодо **структури уроку**:

1. **Виклик** – має на меті актуалізувати в пам'яті уже наявні знання, оцінити те, що учні знають, зосередитися на новому. (Що ми знаємо про...)
2. **Осмислення** – має на меті порівняти очікування учнів з тим, що вивчається, виявити основне, поєднати зміст уроку з особистим досвідом, поставити запитання на уроці. (Прийнято вважати, що...)
3. **Рефлексія** – має на меті узагальнити ідеї, обмінятися думками, виявити ставлення, оцінити нові знання.

Суть технології: ненав'язливість, відсутність категоричності та авторитарності з боку вчителя, надання учневі можливості пізнати себе у процесі отримання знань. Під час проведення уроків потрібно дотримуватися таких принципів: [3, с. 10]

- Використання завдань, розв'язання яких потребує вищого мислення (аналіз, порівняння, узагальнення тощо);
- Процес навчання організовується як дослідження;
- Взаємодія учень-учень, учень-учитель повинна базуватися на активній діяльності (діяльнісний підхід);
- Спонування до власних суджень з цієї теми.

Що таке критичне мислення?

Не приймати на віру всю інформацію, що оточує нас, знаходити зерно істини у найскладніших суперечках, вміти задавати питання та шукати докази – все це може людина з розвиненим критичним мисленням.

Критичне мислення – це те, з чим не народжуються, його цілком можливо розвинути. Зробити це можна у будь-якому віці, але починати краще все ж таки у дитинстві. А вчити дітей цьому можна на будь-якому уроці.

Критичне мислення школярів має улюблені методичні прийоми, які роблять навчальний процес більш творчим, вчать учнів мислити: **кубування, мозкова атака, сенкан, метод «прес», біном фантазії, придумування історії з шостим словом, вінегрет казок тощо.**

«Кубування»

Виготовити куб, на гранях якого – назви кількох розумових операцій: опишіть це; порівняйте це; проаналізуйте це; знайдіть застосування цьому і т.д. За допомогою цих запитань всебічно характеризуються об'єкти та явища.

«Мозкова атака» – це метод колективного обговорювання пошуку рішень, що здійснюються завдяки накопичення ідей з певної теми.

«Сенком» – це вислів, який складається з п'яти рядків: слово-тема(іменник); два прикметники (означення теми); три слова, які позначають дію, пов'язану з темою; фраза із чотирьох слів (розуміння теми або ставлення до неї); слово – висновок щодо теми.

«Метод прес» – етапи методу прес: висловлюю свою думку: «Я вважаю...»; поясню причину такої точки зору: «Тому що...»; наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «... Наприклад...»; узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...».

«Біном фантазії»

Новий образ може з'явитися, якщо взяти два слова, між якими є певна змістова дистанція. Це активізує уяву, а в результаті виходить єдине ціле. В «біномі фантазії» слова використовуються не в їх звичайному значенні, а звільненими з мовного ряду. Наприклад *«шафа»* і *«собака»*. Ці слова можуть бути поєднані за допомогою прийменника: *собака з шафою, шафа собаки, собака на шафі*. Кожне з цих поєднань може слугувати основою для вигадування конкретних ситуацій, з яких утворюється казка.

«Придумування історії з шостим словом»

Дітям дають слова, на основі яких вони вигадують яку-небудь історію. Наприклад; п'ять слів, які підказують сюжет казки «Червона шапочка»: дівчина, ліс, квіти, вовк, бабуся; з шостим словом наприклад, вертоліт. (Історія може бути такою: коли вовк стукав до бабусі, його помітив вертоліт поліції й почав переслідувати злочинця, поки той не потрапив до рук мисливців...).

«Створення вінегрету» з казок»

Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом. Цей метод принесе задоволення дитині від фантазування засобами слова. Різновид – **«Фантастичні гіпотези»**: Ця техніка

виражена у формі запитання: «Що було б, якби...?»

Інструментів/завдань для розвитку критичного мислення на сьогодні відомо набагато більше. Їх можна легко знайти в Інтернеті або ж придумати самостійно. Важливо при цьому пам'ятати, що розвивати критичне мислення – це значить вчити дітей не тому, що вони повинні думати, а як вони мають думати – розвивати навички аналізу, синтезу, знаходити нестандартні рішення. Чим більше поле для самостійних думок (з правом на деякі помилки в процесі засвоєння знань) отримують учні – тим ефективнішим буде навчання. Навчити дитину мислити самостійно, брати відповідальність за свої думки й рішення – чи ж не це є одним з найважливіших завдань вчителя?! [5, с. 120]

ПЕРЕВІРКА. Уявіть, що до учнів підходить незнайомец, називає себе поліцейським та пропонує взяти участь у спецоперації. Певні, що хтось зі школярів радісно погодиться, адже ж це так цікаво! Але хтось насторожиться та задасть собі цілком логічне питання: а чому поліція звертається до дітей, та ще й саме до нас? Якщо учні розмірковують саме так, то можна сказати, що в них непогано розвинене критичне мислення. А от якщо в них нічого підозри не викликало, то це є проблемою.

Наведені форми роботи – це лише невелика частина тих стратегій, які можна використовувати на різних уроках чи їх етапах, метою яких є розвиток критичного мислення. І саме використання стратегій критичного мислення допоможе кожному із педагогів під час уроків чи інших навчальних занять закласти фундамент для формування базових компетенцій сучасного учня.

Джерела та література:

1. Буринська Н. М. Особистісно зорієнтоване навчання як провідна дидактична функція сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*: [зб. наук. праць / редкол.]. 2003. Вип. 4. С. 7–10;
2. Жосан О.Е. Зміст підготовки незалежних експертів шкільних підручників у закладі післядипломної освіти. *Нова педагогічна думка*: зб. наук. праць. Рівне, 2012. № 2. С. 16–20.
3. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів / наук. ред. і передм. О. І. Пометун. Київ: Плеяди, 2006. 220 с.
4. Матеріали та вправи для розвитку критичного мислення. URL: https://sites.google.com/site/nacalnyeklnizneudinsk/picasa-veb-albomy/animotohttp://www.mozliceum.na.by/mr_proekt_critic.php
5. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів / автори-укладачі О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. 144 с.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska->

Наталія Доній

Академія Державної пенітенціарної служби

ЗАЛУЧЕНІСТЬ ВОЛОНТЕРІВ ДО НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «ОСВІТА ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ»

Освітній простір часто демонструє що будь-які освітні проекти є заздалегідь утопічними, однак вони ж є вітальними для розвитку суспільства [1, с. 18]. Завдяки роботам Ж. Делора науковою спільнотою у 1996 р. було відзначено, що роль освіти на даному етапі є суперечливою. З одного боку освіта відіграє найважливішу роль у виживанні людства [1, с. 14] й, водночас, її система є однією з найпроблематичніших у межах новітнього соціального простору, прикметними рисами якого є надзвичайна динамічність й рухливість. Зазначимо, згідно Всесвітньої Декларації «Освіта для всіх» освітня система повинна задовольняти освітні потреби й долучатися до формування особистості, здатної: виживати; розвивати власні здібності; вести прийнятний спосіб життя; активно приймати участь в розвитку суспільства; покращувати умови власного життя; примати нестандартні рішення; продовжувати освіту [3]. Ряд доповідачів ЮНЕСКО переконані, що виключно «освіта протягом життя» володіє потенціалом й можливістю перерозподілу та гармонізації індивідуальної й суспільної складових людського життя [2, с. 80], адже стосується і позначається на трьох рівнях. Першим є особистісний рівень, який визначає сенс існування кожної людини. Другий – соціальний рівень, обумовлює місце людини в соціальному просторі, її суспільну й громадянську позиції й об'єми активності в різних сферах суспільного життя: політичній, культурній, економічній тощо. Третій рівень стосується професійної сфери й має відношення до якісного виконання робіт, отримання морального задоволення та матеріального добробуту від реалізованої професійної діяльності.

Як бачимо, переорієнтація з «освіта на все життя» на «освіта протягом життя» автоматично змінює головну задачу: замість того, щоб надавати в підсумку неактуальну сукупність знань, освітні інституції, докладаючи ряд зусиль й відповідаючи на кшталт зворотного зв'язку на перманенті соціальні виклики, наділяє людину потенціалом для інтеграції в соціальний простір й знижує ймовірність розвитку дезадаптації, дезінтеграції. Іншими словами, освіта протягом життя на сьогоднішній день є тим освітнім типом, який потенційно зможе виконати функцію джерела адаптаційного потенціалу та фактору зміцнення соціальної вітальності особистості. Вказана переорієнтація в системі формальних і неформальних освітніх інституцій має утворити такий зв'язок «освіта-людина-соціум», який призведе до створення центрів сили на

мікро- та макрорівнях, а особистість, в такому разі, отримує потенціал власного центру соціальних й оціночних рішень. Це дозволить людині не тільки реагувати на зміни в соціальному просторі й мати необхідну свободу дій, але й демонструвати достатній рівень соціальної вітальності.

Враховуючи, що формальні освітні інституції доволі повільно переорієнтовуються і підлаштовуються під виклики та вимоги щодо змін, а неформальна освіта більш пластична і дає можливість індивіду покращувати свої soft skills, засвоюючи знання, навички і вміння в процесі відвідування тренінгів, семінарів, майстер-класів, вебінарів.

Європа, як відомо, розвиває неформальну освіту вже більше десятиліття. Освітні простори розвинених країн вже довели, що неформальна освіта допомагає в умовах надзвичайно динамічного соціального простору швидко кристалізувати та відшліфувати професійні навички та набувати нові знання. Дуже важливу роль у поширенні неформальної освіти відіграють в Європі волонтерство та волонтерські практики. Україна декларувала намір та бажання приєднатися до концепції «освіти протягом життя» також узяла до свого арсеналу волонтерство як механізм надання освітніх послуг індивідам за яким волонтер, на безоплатній основі, відчужує свої знання та навички особам, які виказали бажання привласнити відчужуване. Так, поширеною практикою залученості волонтерів у неформальну освіту в якості викладачів є освітні програми від громадських організацій. Задача волонтерів в такій практиці – або запросити викладати професійних спікерів або самим виступити в ролі спікерів/коучерів. Утім, треба мати на увазі, що надаючи безоплатно освітні послуги, волонтери все одно мають отримувати зарплатню чи мати певні джерела фінансування для реалізації програм і проектів, спрямованих на освіту протягом життя. Й тому найбільшою складністю розвитку волонтерства в неформальної освіти є фінансові труднощі. Волонтери мають постійно перебувати в пошуках шляхів фінансування, якими можуть бути гранти, проекти, конкурси, благодійна допомога. І це складне, але вирішуване завдання.

Тож, українському соціальному простору треба усвідомлювати, що залученість волонтерів до неформальної освіти в контексті реалізації концепції «освіта протягом життя» є ще однією важливою складовою успішного входження України в «оркестр європейських країн». Впевнені, що українські волонтери впораються і продемонструють свої найкращі риси та здобутки в цій сфері.

Джерела та література:

1. Learning: The Treasure Within: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO Publishing, 1996. – 36 p.

2. Towards knowledge societies: UNESCO world report / Bindé, Jérôme, UNESCO. UNESCO Publishing, 2005. 237 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843.locale=en>
3. World Declaration on Higher Education for the Twenty-first Century: Vision and Action and Framework for Priority Action for Change and Development in Higher Education, adopted by the World Conference on Higher Education: Higher Education in the Twenty-first Century, Vision and Action, 9 October 1998. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141952>.

Ірина Еткіна

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

**ЕВОЛЮЦІЯ СПРИЙНЯТТЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ІСТОРИЧНИХ
ДИСЦИПЛІН, ЩО ОХОПЛЮЮТЬ ХХ – ХХІ СТ.
(З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ)**

Студенти з історичною освітою безперечно мають стати лідерами думок в сучасному українському суспільстві, яке сьогодні переживає переломний момент власного державотворення – визволення країни від російських загарбників, входження до європейського економічного та політичного простору, остаточне утвердження як частини євро-атлантичної цивілізації. Вкрай важливо, щоб сучасні здобувачі освіти мали належний рівень інноваційної та академічної культури.

Інноваційна компетентність є результат теоретичної і практичної готовності фахівця до здійснення професійної діяльності з використанням ефективних нововведень. В даній статті мова йде не про технічні інновації, які розвиваються швидкими темпами, викладачі і студенти мають змогу їх вдосконалювати, особливо за умов онлайн-навчання [1; 2], а про світоглядні підходи до вивчення історії та ставлення до них студентства [3].

Дана розвідка ставить за мету проаналізувати відмінності у сприйнятті студентством Інституту історії НУЧК імені Т.Г. Шевченка курсів історії слов'янських народів, історії Центрально-Східної Європи, новітньої історії країн Європи та Америки, що охоплюють матеріал ХХ – ХХІ ст., за останні 15 років з власного досвіду викладання.

В цьому напрямку відбулися значні зміни. Починаючи власну викладацьку діяльність у вищій школі у середині першого десятиліття ХХІ ст., авторка статті була здивована, стикнувшись з наявністю у значної частини аудиторії прорадянських переконань, стереотипів, нав'язаних попередніми поколіннями в сімейному вихованні або у викладанні шкільних курсів. Такі студенти не становили більшість, але їх позиція була тим не звичною, що студентство України за своїм віком значно молодше, ніж студенти європейських країн, і в середньому їх вік становить 20 років [4, с. 12]. Характерним явищем можна було вважати стереотипний,

побутовий рівень сприйняття процесів, що відбувалися в економічному та політичному житті СРСР. Нерідко мали місце фрази на кшталт «мої бабусі в СРСР все подобалося», «тоді жили краще, ніж зараз» і т.д. З цього приводу приходилося робити екскурс в методологію вивчення історії про суб'єктивність особистого переживання історичних подій, про геноцидне та постгеноцидне суспільство на теренах колишнього СРСР. Запам'яталися дискусії на тему: «бабусі в концтаборах або на номенклатурних посадах жили по різному» або «СРСР у кожного був свій».

Значна кількість студентів захоплювалися феноменом перемоги СРСР у Другій світовій війні на рівні російського «побєдобесія», не вбачаючи а ні значного внеску сталінського режиму у розгортанні цієї світової трагедії, а ні згубні для українців методи ведення війни радянським командуванням.

Особливі дискусії викликала тема «холодної війни». Знову ж таки для частини студентського загалу у сприйнятті історичних подій був характерний антиамериканізм, нав'язаний марксистсько-ленінською ідеологією. Ми розглядали методи впливу США на Західну післявоєнну Європу та СРСР на «соціалістичний табір». Частина загалу були переконані, що методи були тотожні. Це можна пояснити лише психологічною підставою – люди, виховані в тоталітарних традиціях (хоча самі не застали у свідомому віці тоталітаризму) не здатні повірити в наявність реальної, а не паперової демократії. Нещодавно, вже після пережитого Черніговом жаху російської агресії, авторку статті на вулиці зупинив колишній студент та визнав хибність своїх переконань в роки навчання. Очевидно спрацював матеріалістичний принцип: «Буття визначає свідомість».

Крім антиамериканських стереотипів побутовали і антиєвропейські, хоча в меншій мірі. Серед частини студентства панували песимістичні переконання, що Європа йде іншим шляхом розвитку, і Україна в цей напрямок не впишеться.

Поступово ціннісні орієнтації студентів та їхні прогнози на майбутнє України почали змінюватися під впливом декількох чинників:

- Революції Гідності, якій співчували переважна частина студентства, найбільш активні брали в ній участь і на рівні Чернігова, і на головному Майдані країни;
- початку російської агресії проти України у 2014 р., окупації Криму та частини Сходу України – частина наших випускників підписали контракти з ЗСУ
- впровадженні безвізового режиму з країнами ЄС, що дало змогу багатьом студентам відвідати європейські держави, поспілкуватися з ровесниками, на власні очі побачити переваги Західного світу
- повномасштабного вторгнення агресора в Україну.

Значний вплив на світоглядні позиції сучасних здобувачів освіти Інституту історії НУЧК справляє увага, що приділяється вивченню курсів історії країн Центрально-Східної Європи ХХ – ХХІ ст., історії Європи та Америки першої та другої половини ХХ, та ХХІ ст., а також європейських студій в рамках реалізації програми Erasmus+ [4]. На основі матеріалів дисциплін здобувачі освіти мають

змогу досліджувати розвиток ідей гуманізму та демократії в Європі. Вкрай важливий курс історії Центрально-Східної Європи в означений період дає змогу студентам зрозуміти, що європейський шлях розвитку був нелегким для всіх країн регіону. Економічний розвиток, високий рівень життя, високі стандарти соціального забезпечення прийшли не відразу. Більшість сусідів України пройшли в різні періоди шлях боротьби за свою реальну незалежність від Росії/СРСР. Всі країни ЄС в свій час проходили важливі, але складні домашні завдання задля вступу в спільноту європейських держав.

Сьогодні наші студенти чітко відрізняють шлях свободи, демократії та національного самовизначення від світогляду «руського міра», що несе смерть, руйнування, повернення до тоталітаризму та зневагу до особистості. Сьогодні студентство як частина громадянського суспільства України болісно сприймає наші втрати на фронті, але відчуває вдячність європейським та американським партнерам, без яких перемога та звільнення від сильного та підступного ворога були б неможливими.

Джерела та література:

1. Ципляк Н. Використання мультимедійних технологій при викладанні курсу «Історія країн Центрально-Східної Європи другої половини ХХ – початку ХХІ ст.» *Сьомі Фльорівські читання: матеріали науково-практичної конференції*. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2022. С. 109-110.
2. Мокрогуз О. Мультимедійна презентація на уроках історії: методичний аспект. *Матеріали науково-практичної конференції «Треті Фльорівські читання»*. Чернігів, 2013. С. 80-82.
3. Кондратьєв І. Викладання курсу «Перспективи європейської цивілізації». *Сьомі Фльорівські читання: матеріали науково-практичної конференції*. Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2022. С. 82-84.
4. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. Матеріали для ознайомлення з результатами проекту № 49169 за підтримки міжнародного фонду «Відродження». URL: https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwig_u-E3tT_AhUAAAAAHQAAAAAQAw&url=https%3A%2F%2Fsurgery-four.pdmu.edu.ua%2Fstorage%2Fcommon%2Fdocs%2FR1vyflum4hNfJntUrILfR6KRh1FhLdBWxXuD6Amv.pdf&psig=AOvVaw1z0FB2txlyWWQZSZOW44K3&ust=1687449604410921&opi=89978449 (дата звернення 14.06.2023)
5. Кеда М. Міжнародна проектна діяльність в навчанні історії (на прикладі навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін). *Матеріали науково-практичної конференції «Шості Фльорівські читання»*. Чернігів, 2019. С. 64-66.

Марина Кеда

European University Institute, Florence, Italy, Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

МІГРАЦІЙНІ СТУДІЇ У ШКОЛІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Внаслідок повномасштабної російської агресії проти України після 24 лютого 2022 року Європу спіткала найбільша з часів Другої світової війни міграційна криза. Тема міграцій, відтак, міцно увійшла до пріоритетних як у політичному та соціокультурному дискурсі так і в наукових колах і дослідницьких інституціях.

Оскільки наслідки цієї міграційної хвилі будуть відчутними впродовж значного часу, то і вирішувати ці питання і виклики буде багато в чому те покоління вихованців, яке зараз навчається у закладах загальної середньої та професійно-технічної освіти. Відтак їх обізнаність із базовими поняттями, проблемами та викликами у галузі міграцій є актуальним завданням з огляду на необхідність вирішувати численні демографічні виклики у ході повоєнної відбудови України. Це визначає нові напрями і пріоритети викладання різних аспектів міграцій для дітей шкільного віку.

В останні роки про необхідність міграційних студій у школі багато говорять зарубіжні дослідники. При цьому розглядаються питання взаємодії науковців із закладами освіти різних рівнів, зокрема, як привнести результати наукових студій до класу, як транслювати їх для різних вікових категорій. Ці питання, наприклад, стали предметом спеціального дослідницького брифінгу «Викладання міграцій у програмі з історії» [1]. Міллер Е., куратор напрямку освіти та партнерства проекту «Музей Міграції» [2] наполягає, що історію міграцій має вивчати кожен школяр [3].

Аналіз структури вітчизняних навчальних програм і підручників 2022 – 2023 рр. (Історія України, Всесвітня історія, Географія, Громадянська освіта) для ЗЗСО та ЗПТО засвідчує, що наявна в них міграційна тематика, хоча і представлена на фоні загальноєвропейських процесів, проте потребує розробки додаткових і постійного оновлення наявних матеріалів.

Оскільки вчитель у школі набуває все більшого ступеня автономності і може самостійно визначати обсяг і зміст матеріалів, що підбираються ним для організації освітнього процесу, варто звернути спеціальну увагу на можливості використання додаткових матеріалів, які полегшать підготовку до занять з різних дисциплін.

Одним із найбільш корисних ресурсів, які вже розроблені і доступні в Україні, є матеріали Сайту Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агенства ООН у справах біженців. У розділі «Школярам про біженців» наведено низку безкоштовних навчальних матеріалів УВКБ ООН з питань біженців, міграції та безгромадянства, а також керівництво для вчителів

початкової та середньої школи по включенню дітей біженців у їхні класи. Останній аспект заслуговує на особливу увагу у зв'язку з тим, що в Україні у багатьох областях на сьогодні проживають діти, переміщені з постраждалих територій. Відтак, учитель може отримати базову інформацію, як організувати їх інтеграцію до нової школи загалом та класу зокрема.

Матеріали ресурсу організовані таким чином, що дають пояснення основних термінів, висвітлюючи різницю між мігрантами, біженцями, шукачами притулку, внутрішньо переміщеними особами. Матеріали подані у форматі коротких відео (близько 2х–3х хвилин) англійською мовою з субтитрами українською мовою.

Навчальні матеріали скомпоновані у чотири блоки у залежності від вікової категорії учнів (6-9, 9-12, 12-15, 15-18 років) і містять дидактичні розробки. Кожен такий блок складається зі стислих пояснень цілей та змісту навчання для конкретної цільової аудиторії, посібника для організації навчання та плану уроку з використанням відео. Наприклад, заняття для вікової групи 12-15 років зосереджені на тлумаченні терміну «біженці». Учні навчаються розрізняти основні концепції на тему міграції, біженців і притулку, а також намагаються усвідомити, як ці явища вписуються в їхнє життя. Також навчальні матеріали спрямовані на розвиток у дітей критичного мислення та навичок співпереживання [4]. Загалом матеріали ресурсу дозволяють забезпечити базові потреби вчителя для підготовки занять.

На увагу заслуговує і європейський досвід роботи з міграційною тематикою в школі. Окремі європейські країни, науково-дослідницькі центри та проєкти мають напрацювання і практики викладання міграцій для різних вікових груп школярів.

Доволі показовим прикладом використання міграційної тематики на уроках історії можуть стати матеріали британського сайту «Our Migration Story. The Making of Britain», який містить історії окремих поколінь мігрантів, що прибули до Британських островів і впливали на становлення державності [5]. Матеріали для вчителів скомпоновані згідно основних періодів історії Великобританії.

Корисні розробки для вчителів містяться також на сайті проєкту QuantMig: Quantifying Migration Scenarios for Better Policy у розділі Teaching Materials [6]. Матеріали даного ресурсу можуть стати додатковим компонентом для більш поглибленого вивчення окремих аспектів міграції та/або для проведення позааудиторної роботи зі школярами. Кожен тематичний блок містить готовий робочий зошит для учнів, слайди (презентації) та гайд для вчителя з готовими розробками уроків.

На підставі проведеного аналізу вітчизняних та зарубіжних розробок для викладання міграцій у школі нами у рамках імплементації проєкту Європейського Союзу програми Еразмус+ напряму Жан Моне «Вивчення Європи: освітній вимір» почато розробку додаткових матеріалів, які вчителі

вітчизняних шкіл зможуть використовувати на уроках історії та громадянської освіти. Ці матеріали об'єднані темою «Міграційні процеси. Види і форми сучасної міграції. Міграція з України до країн ЄС в умовах війни». Мету відповідного уроку можуть скласти наступні аспекти: актуалізувати знання учнів про міграційні процеси, розкрити зміст термінів «міграція», «еміграція», «іміграція», «інтеграція», «біженство», визначити демографічні перспективи України внаслідок російської агресії; виховувати толерантність, солідарність, повагу до національних, духовних, культурних надбань різних європейських народів; розвивати навички аналізу, прогнозування, уміння співвідносити навчальний матеріал з реаліями сьогодення. Передбачається розробка комбінованого уроку з елементами практичної роботи (дослідження). Найближчим часом (до початку 2023-2024 навчального року) матеріали будуть представлені на сайті проєкту в розділі «Матеріали для вчителів» [7].

З огляду на міграційну ситуацію на континенті найбільш актуальними залишаються питання повернення вимушених мігрантів, розробка відповідних урядових програм та посилення уваги до викладання цих аспектів у ЗЗСО та ЗПТО.

Джерела та література:

1. Teaching migration in the history curriculum. Research briefing. 13 July. 2019. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2019-0151/>
2. Migration Museum. URL: <https://www.migrationmuseum.org/education/>
3. Miller E. Why all pupils should learn migration history. TES Magazine. 2018. 4 September. URL: <https://www.tes.com/magazine/archive/why-all-pupils-should-learn-migration-history>
4. Школярам про біженців. UNHCR. The UN Refugee agency. Україна. URL: <https://www.unhcr.org/ua/39237-2>
5. Our migration Story. The Making of Britain. URL: <https://www.ourmigrationstory.org.uk/>
6. Teaching Materials / QuantMig. EU Horizon 2020 Project. URL: http://quantmig.eu/project_outputs/teaching_materials/
7. Вивчення Європи: освітній вимір / Проєкт програми ЄС Еразмус+ напряму Жан Моне. URL: <https://sites.google.com/view/seed-ua>

Ольга Козенко, Андрій Остряк, Олена Стрілюк

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

**ПОДОРОЖ У ЄВРОПЕЙСЬКЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ:
ВІДЕОІГРИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ**

Середньовіччя – період в історії, який охоплює події від падіння Римської імперії і до епохи Відродження і Реформації – це V – кінець XV (початок XVI ст.). У відеоіграх зазначений період історії висвітлюється або у фентезі стилі, або за стилем архітектури. Основний акцент робиться на взаємодії відьом, міфічних істот, магії та людей. Трапляються відеоігри, де певні моменти історії Середньовіччя подаються з історичною точністю.

Наприклад, одна з найпопулярніших ігор про життя в епоху Середньовіччя, а конкретно про події 1403 року в Королівстві Богемія – Kingdom Come: Deliverance. У цій грі дуже добре показано саме середньовічне село, в якому лише три хати, невеликий город та вбиральня. Міста представлені однією вуличкою, замком, храмом, будинками пекаря та гончара, є також аптекою та броварнею. У деяких містах є навіть будинок писаря. Тут можна зустріти реально існуючі: Стрибна Скалиця, Сазавський монастир та замок Ратає та Тальмберге [4].

Окрім цього у грі показано, як живуть прості селяни і, зокрема, підлітки: вони ходять випити, гуляють з дівчатами, вивчають Біблію, але лише ті, хто вміє читати. Варто зазначити, що у той час служби зазвичай велися латиною, бо перекладів Біблії було вкрай мало [4].

Ще одна гра, яка показує життя та побут людей під час епідемії чуми у Франції (1348–1356 рр.) – A Plague Tale: Innocence. Хоча ця гра задумувалась більше як казка, однак розробники її достатньо точно відобразили саме оточення героїв. Наприклад, у цей період йшла Столітня війна Франції та Англії, а епідемія чуми стала ще однією проблемою Європи.

Відголоском війни у цій відеогрі є трупи солдат на полі бою, залишені катапульти, які чекають команди вступити у бій, спалена земля, дезертири у формі солдат армії, які грабують місцеве населення [1].

А про епідемію розповідають: безліч щурів, які подорожують селами та містами; спалені ті самі села, забиті будинки аби ніхто не увійшов і не вийшов з зачумленого села; відсутність на дорогах натовпу людей, лише поодинокі мандрівники шукають місце, де можна сховатись від епідемії; гори тіл хворих, які лежать на возах; лікарі у чумних масках; подекуди зустрічаються самогубці, які дізнались, що захворіли, й тому вирішили повіситись. У тих, селах, які ще не закриті на в'їзд і виїзд, у людей вирує атмосфера перестороги та недовіри до чужинців, адже всі бояться заразитися [1].

Наступна гра, яка допоможе нам стати вже не тільки свідками, а й взяти участь у певних історичних подіях, це Assassin's Creed II [2].

Починаємо цю відеогру у 1476 році у Флоренції, а саме у майстерні Леонардо да Вінчі, це до речі правда, бо з курсу історії ми знаємо, що саме так все і відбувалось [2].

Оскільки у цій грі діємо за вбивцю на ім'я Ецио Аудиторе, то в одній із місій маємо вбити Бернардо Бандіні Барончеллі, Антоніо Маффеї, Стефано де Баньоне та Франческо Сальвіаті, які скоїли замах на сім'ю Медічі, який відбувся

на шляху до собору Санта-Марія-дель-Фйоре у 1478 році. Єдина погрішність, яку допустили у грі – та, що замах було скоєно у самому соборі, хоча насправді – ззовні. Закінчилось все смертю Джуліано Медічі, а Лоренцо був поранений, проте, вижив. Однак, якщо у грі вбивають винних у замаху, то в реальності їх всіх повісили [2; 3].

Після цього відправляємось до Венеції, де маємо допомогти врятувати від нападу тамплієрів Джованні Моченіго – дожа Венеції. Але у палац дожа так легко не потрапити, тому сценаристи гри вирішили додати у цю місію летальний апарат да Вінчі, який він так і не зміг втілити у реальність, а залишив на папері, проте, у грі показано як би цей апарат міг виглядати. До речі, в реальності дож загинув від чуми, а не від нападу тамплієрів [2].

У 1488 році візьмемо участь у спробі захопити замок Форлі у Венеції, яким намагалися заволодіти бунтівники – брати Орсі. Їх найняла Катерина, яка хотіла вбити свого чоловіка Джіроламо Ріаріо, але все пішло не по плану, і заколотники захопили у полон її дітей. У реальності ж все було по іншому: Катерина нікого не наймала, браття самі прийшли до графа, бо той був винний їм гроші, але вбили графа через те, що побоювались бути вбитими першими, а потім захопили у полон дітей. Однак історичним фактом є те, що коли заколотники почали погрожувати Катерині вбивством її дітей, вона відповіла, що в неї є все необхідне аби мати нових [2].

Також у грі зустрічаються персонажі, яких у реальності не могло бути у тому чи іншому місці, однак у сюжет гри вони вписались дуже добре. Наприклад, у 1488 р. в Венеції зустрічаємо Нікколо Макіавеллі, хоча у цей час він мав бути у Флоренції, у 1492 році зустрічаємо Родріго Борджиа, який стає папою Александром VI (це реальний історичний факт) [2].

Отож, на прикладі трьох відеоігор ми можемо побачити, як жили люди у епоху Середньовіччя, який вигляд мали їх будинки, чим вони займались, як виглядали міста, можемо побачити всі жахи війни та епідемії, а також стати свідками деяких подій у середньовічній Італії.

Відеоігри – це допоміжний, проте, дуже захоплюючий засіб навчання. Вони часто містять неточності, але в якості наочності та створення уявлення про минуле є чудовими, оскільки допомагають зробити акцент на тих чи інших історичних подіях, привернути увагу до певних деталей тощо. Вчителю потрібно чітко акцентувати увагу на реальності сюжету, заохочувати до аналізу та оцінки матеріалу. А більш прискіпливим знавцям історії, найбільш допитливим учням можна давати завдання: знайти правду та вигадку.

Джерела та література:

1. A Plague Tale: Innocence, Asobo Studio, 2021.
2. Assassin's Creed II, Ubisoft Montreal, 2009.
3. Christopher Hibbert. The Rise and Fall of the House of Medici. Harmondsworth, Middlesex: Penguin, 2001. 368 с.

4. Kingdom Come: Deliverance, Warhorse Studios, 2018.

Лавренко Анна

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Інтерактивне навчання в старшій школі є важливим елементом ефективного освітнього процесу. Такий підхід дає змогу залучити учнів до активної участі в процесі навчання, зміцнити їхні знання та навички, розвинути критичне мислення та сприяє розвитку комунікативних вмінь.

Одна з головних переваг інтерактивного навчання полягає в тому, що воно створює можливість для взаємодії між учнями та викладачами. Учні можуть обговорювати матеріал з іншими студентами, співпрацювати у групах та обмінюватися думками та ідеями. Викладачі можуть також стати наставниками та керівниками для студентів, допомагаючи їм у розвитку навичок та вмінь.

Крім того, було доведено, що інтерактивне навчання в шість разів більше допоможе студентам навчатися [3, с. 111-120]. Усе це підтверджує, що інтерактивне навчання є чудовим засобом для покращення досвіду навчання та покращення збереження знань учнями [1, с. 347-355].

Інтерактивне навчання є досить популярним у світі і вже впроваджується в багатьох країнах світу, зокрема і в школах України.

Інтерактивне навчання на уроках історії є предметом вивчення сучасних українських науковців, як К. Баханов, Н. Гупан, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Терно та ін.

Зміни в мистецтві викладання відбуваються постійно. Насправді протягом століть педагоги завжди експериментували з викладанням, застосовуючи нові методи, інструменти, підходи та технології, щоб зробити його кращим. Весь час педагоги змінювали спосіб поширення інформації в навчальних закладах, щоб допомогти учням досягти компетентності та ефективніше поєднувати свої навички з роботою [1, с. 347-355].

Однак тепер підвищення залученості студентів має перевагу, оскільки учні борються з великою кількістю відволікаючих факторів, а рівень концентрації уваги набуває тенденції до зниження [5]. Отже, заклади на всіх рівнях навчання досліджують новаторські інновації, щоб збільшити залучення до навчання, щоб допомогти учням отримати максимум від кожного курсу.

Прагнення збільшити залучення студентів призвело до захоплюючих тенденцій інтерактивного навчання.

Розширена реальність (AR) може бути корисним інструментом для використання під час уроків. AR – це захоплююча технологія, яка накладає цифрові компоненти, як-от відео, зображення, текст, анімацію та 3D-моделі, на

елементи реального світу. Іншими словами, AR доповнює зображення реального світу деталями сприйняття, створеними комп'ютером [6, с. 4].

Деякі можливі застосування AR включають наступне:

1. Віртуальні тури: AR може дозволити учням відвідати віртуально історичні місця та події, які допоможуть їм краще зрозуміти контекст та реалії історії.
2. Візуалізація історичних фактів: AR може бути використана для візуалізації історичних фактів та подій, що допоможе учням краще зрозуміти та запам'ятати матеріал.
3. Інтерактивність: AR може забезпечити інтерактивний досвід для учнів, які можуть взаємодіяти з віртуальними об'єктами та місцями.
4. Показ динамічних процесів: AR може допомогти відображати динамічні процеси, такі як битви або історичні зміни в території, що дозволить учням краще зрозуміти послідовність подій.
5. Забезпечення доступу до додаткової інформації: AR може допомогти забезпечити доступ до додаткової інформації про історичні події та факти, яка не вміщується у стандартні уроки [2, с. 96].

Існує декілька шкіл у Європі, де використовують доповнену реальність (AR) на уроках. Нижче наведені приклади таких шкіл [4, с. 5-32]. Наприклад, у St. Paul's Girls' School, Лондон, Великобританія використовують AR на уроках історії, щоб допомогти учням краще зрозуміти життя в різні епохи. У Wellington College, Беркшир, Великобританія використовують AR на уроках історії, щоб створити віртуальні тури по історичних місцях.

Варто зауважити, що існують і інші школи в світі, де використовують AR на уроках.

Віртуальна реальність – це ще одна тенденція інтерактивного навчання, яка все частіше використовується в освіті. В першу чергу VR працює на передумові створення захоплюючого віртуального світу – уявного чи реального – у такий спосіб дозволяючи учням не лише бачити вміст, але й взаємодіяти з ним безпосередньо. При цьому зменшується когнітивне навантаження, необхідне учням для обробки навчальної інформації. Краще занурення учнів у те, що вони вивчають, мотивує їх до повного розуміння понять [2, с. 96]. Деякі з прикладів використання VR на уроках історії включають:

1. Віртуальні музеї – VR дозволяє учням відвідати музеї та оглядати історичні артефакти від першої особи, не виходячи з класу. Віртуальні музеї можуть бути відтворені з використанням фотографій та відео, що дозволяє відтворити реалістичну атмосферу.
2. Віртуальні подорожі – VR дозволяє учням подорожувати до історичних місць та подій, таких як Перша світова війна, Холокост, Римська імперія та багато інших. Віртуальні подорожі дозволяють учням побачити, як було насправді, замість того, щоб читати про це в підручнику.
3. Віртуальні інтерактивні ігри – VR дозволяє створювати інтерактивні ігри, які можуть бути корисними на уроках історії. Учні можуть грати в ігри, які

відтворюють історичні події, такі як Середньовіччя або Друга світова війна, і, граючись, навчитися краще розуміти історію.

4. Віртуальні доповнені реальності – VR дозволяє додавати цифрові об'єкти в реальний світ, що може бути корисним на уроках історії.

Використання віртуальної реальності (VR) на уроках історії у старшій школі стає все більш поширеним у світі. Ось приклади шкіл, які використовують VR на уроках історії:

1. Велика Британія – університет Плімута використовує VR для навчання історії та археології. Учні можуть побачити реконструкції історичних будівель та пам'яток.

2. Школа Монте-Санта-Анна (Monte Sant'Anna School) в Італії – використовує VR на уроках історії, щоб допомогти учням краще зрозуміти події та місця, про які вони вивчають.

Штучний інтелект (ШІ) наголошує на розробці машин, які імітують людський інтелект або імітують спосіб мислення та дій людей. Потенціал штучного інтелекту в таких аспектах, як обробка природної мови, розпізнавання мови, робить його безцінною технологією для освітнього сектора [2, с. 96]. Штучний інтелект може бути використаний на уроках у різних контекстах. Наприклад, він може бути використаний для автоматичної оцінки завдань та тестів, аналізу відповідей учнів та надання індивідуального фідбеку. Також, штучний інтелект може бути використаний для персоналізованого навчання, де програма може аналізувати потужності та слабкі місця учнів та надавати індивідуальні рекомендації щодо матеріалу, який повинен бути вивчений.

Інші можливості використання штучного інтелекту включають інтерактивне навчання, де програма може взаємодіяти з учнями та надавати їм зворотний зв'язок, а також віртуальні лабораторії, які дозволяють учням експериментувати з науковими концепціями у безпечному середовищі.

Використання ШІ на уроках є досить новим явищем, тому воно не є поширеним у багатьох школах у всьому світі. Проте деякі заклади освіти, як-от Стаффордширський університет, уже досягли значних успіхів у розробці інновацій ШІ. Заклад створив першу у Великобританії програму Student Coach на основі штучного інтелекту, відому як Veason. Використовуючи технологію інтелектуального чат-бота, мобільний додаток надає гіперперсоналізовану та оперативну інформацію про розклади та дозволяє зв'язуватися з особистими викладачами. Інновація Стаффордширського університету є новим світанком і хорошим прикладом того, як штучний інтелект можна використовувати для оптимізації навчання [7].

Сучасні технології, безсумнівно, змінюють природу інтерактивного навчання. Поява тенденцій інтерактивного навчання, зокрема, революціонізувала навчання, і найкраще ще попереду. Зокрема, технологія дозволила навчанню відхилитися від норми, створюючи неймовірний континуум навчання між школою та домом. Сьогодні учням не потрібно відвідувати історичне місце. Віртуальна реальність

принесла світ у класи та вдома, дозволяючи студентам орієнтуватися в тому, що раніше було складним поняттям, з безпрецедентною легкістю та високим ступенем ефективності. Попри те, що переваги сучасного інтерактивного навчання є очевидними, школам слід бути достатньо сміливими, щоб «зазирнути за фасад». Зрозуміло, що існують перешкоди, такі як вартість, які можуть перешкоджати належному впровадженню цих технологій. З часом різноманітні інтерактивні технології стануть більш доступними і велика кількість шкіл буде використовувати їх у своїй практиці.

Джерела та література:

1. Ibrahim M., Al-Shara O. Impact of interactive learning on knowledge retention. Human interface and the management of information. Interacting in information environments. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. 2007. 347-355 p.
2. Kim, J., Maloney, E. Learning innovation and the future of higher education. 2020. p. 96.
3. Koedinger, K. R., Kim, J., Jia, J. Z., McLaughlin, E.A., & Bier, N.L. Learning is not a spectator sport: doing is better than watching for learning from a MOOC. *In Proceedings of the Second (2015) ACM Conference on Learning*. Association for Computing Machinery, New York, USA. 2015. P. 111–120.
4. McCoy, B. R. Digital Distractions in the Classroom Phase II: Student classroom use of digital devices for non-class related purposes. *Journal of Media Education*. 2016. №7 (1). P. 5-32.
5. McSpadden, K. You now have a shorter attention span than a goldfish. *Time Magazine*. May 14, 2015.
6. Peddie, J. Augmented reality: Where we will all live . New York: Springer. 2017. 4 p.
7. Staffordshire University. UK's First AI Digital Student Coach Wins National Technology Award. 2019. <https://www.staffs.ac.uk/news/2019/07/uks-first-ai-digital-student-coach-wins-national-technology-award>

Андрій Острянюк

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ІСТОРИКА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Актуальність порушеної проблеми зумовлюється тими змінами, які відбуваються в світі та Україні, й впливають на розуміння не лише сучасності, але й змушують зазирнути у минуле з питаннями про відтворення ланцюга подій, уточнення ролі дійових осіб, пошук ймовірних помилок, хибних ходів, дій та бездіяльності тощо, які повинні допомогти краще зрозуміти те, що сталося, і, водночас, лягти в основу того, що називається історією – тексту, який містить

відповіді на поставлені питання про минуле. Сьогодні в армії, медицині, політиці та інших сферах суспільної діяльності народжується нова генерація політичних діячів, військових, медиків, дипломатів та ін., фахове становлення яких відбулося в незалежній Україні, на основі оновлених підходів до їхньої підготовки, на відмінній від попередників мотивації до виконання посадових обов'язків тощо. Зрозуміло, що й підготовка тих, хто буде розповідати про історичні реалії нащадкам, також повинна відповідати вимогам сучасності.

Що означає сьогодні підготувати сучасного історика? Вікіпедія визначає, що історик — людина, яка вивчає минуле¹. Але ж на скільки абсурдним є таке визначення? Виходить, що історик – людина, яка тільки те й робить, що думає і вивчає те, чого вже немає, адже минуле – метафора, яка слугує позначенням того, що відбулося. Крім того, таке визначення не містить жодної вказівки на результати такої діяльності, тобто складається враження, що робота історика – це вивчення заради вивчення. Романтизація минулого, спрощене розуміння історії як науки й примітивне ставлення до того, чим має займатися історик, призводить до хибного уявлення про те, що треба зробити, щоб стати істориком, або що являє собою підготовка майбутнього історика.

Тривалий досвід підготовки фахівців в цій галузі, започаткований ще у XIX ст., свідчить про різні підходи до вишколу істориків в різних історіографічних ситуаціях. Зокрема, європейська, а за нею й американська історична освіта тривалий час перебувала під впливом методу Л. Ранке, методологічних спостережень Е. Бернгейма, І. Дройзена, Ш. Ланглуа, Ш. Сеньобоса, в основі яких лежало оволодіння вміннями роботи з історичними джерелами. Згодом, зі зміною методологічних парадигм у XX ст. це вміння в підготовці істориків залишалось базовим, й доповнювалось вивченням світової історіографії та методології історичного пізнання, що дозволяло ознайомити майбутнього історика зі здобутками попередників, а також озброїти необхідними компетентностями для роботи в поліметодологічному середовищі, світі конкуруючих ідей. Відтак, основою підготовки стало навчання роботи з інформацією, яке за умови обрання істориком певної методології дослідження відкривало шлях до писання різних історій – від наукової до публічної – що ми і спостерігаємо зараз в європейській, американській та азійській історіографічних традиціях. Водночас, радянська модель підготовки істориків у виразила відмінне уявлення про історію та її творців – головне завдання такої підготовки – підготовка ерудитів / енциклопедистів, які можуть в рамках заданої методологічної парадигми здійснювати її постійне аргументування й доведення релевантності. Додатковим навантаженням на радянських істориків стала підміна методології дослідження ідеологією, що визначила особливості змісту підготовки істориків – значна увага до роботи над інтелектуальною спадщиною класиків марксизму-ленінізму й погляд на історію крізь призму зміни суспільно-

¹ https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA#cite_note-1

економічних формацій – ставали стартовим капіталом щодо подальшого професійного зростання дослідника у визначеній системі координат.

На початку 90-х рр. ХХ ст. на пострадянському просторі завершилась епоха методологічного монізму, були усунуті обмеження щодо застосування методологічного інструментарію вітчизняних істориків, зникли «заборонені» теми, ідеологічні обмеження тощо. Проте система підготовки істориків, попри перехід на новий зміст, відхід від ідеологізації історії, намагання розв'язати складні проблеми національної історії тощо, тривалий час залишалась в рамках існуючої методологічної парадигми – домінував формаційний підхід, акцент на засвоєнні великого обсягу фактичного матеріалу, значний обсяг побічних знань як відголосок колишньої енциклопедичності. Аж до підготовки галузевих стандартів підготовки істориків, робота над якими розпочалася ще на початку 2000-х рр. [1], й успішно завершилася у 2020-2021 рр. оновлений зміст української історії, який опановували майбутні історики в університетах, не набув нового методологічного оформлення [2-3]. Тобто підготовка істориків в Україні наразі лише набуває виразних рис. І у зв'язку з цим є необхідність застерегти важливі для підготовки істориків речі, які є важливими для підготовки істориків майбутнього.

Підготовка історика – це процес оволодіння особою в ході навчання ремеслом дослідника / низкою професійних компетентностей, які дозволяють виконувати соціальні функції, які передбачає професія історика, а саме писати історію. При цьому слід розуміти, що буквальне писання тестів не вичерпує всього функціоналу історика, він повинен вміти виступати, дискутувати, презентувати результати власної роботи (бажано декількома мовами) на наукових форумах, в студентській аудиторії, для широкого загалу тощо. Очевидно, що завдання підготовки фахівця в такому випадку повинні враховувати усі форми його подальшої діяльності й передбачати не лише ознайомлення з ними в ході навчання, а й можливість відчувати себе «в шкурі» фахівця в же на студентській лаві. Відтак освітній процес повинен являти собою праобраз фахової діяльності, насичений роботою з інформацією, науковими конференціями, археографічними експедиціями, письмовими роботами з наростаючим ступенем складності – від складання бібліографії до написання статті та кваліфікаційної роботи, іншими активностями в музеях, архівах, бібліотеках, конференц-залах, аналітичних центрах, хабах тощо, де може проявити й загартувати аналітичні, ораторські, письмові та ін. професійні здібності майбутній фахівець.

Критичного значення для майбутньої історика є усвідомлення сутності історії як системи наукових знань, відхід від «школярського» суто фактографічного розуміння історії як послідовності нанизаних на хронологію подій. Злам цієї інваріантності історії, оволодіння сучасними методологіями історієписання, здатність з різних ракурсів та з різною оптикою дивитись і оцінювати події та явища – дороговказ до професійного становлення. При

цьому слід уникати копіювання підходів, а зосередитись на оволодінні такими способами мислення, які б забезпечили вихід на оригінальні судження. Досягнення такого рівня самостійності суджень можливе лише за умови дотримання принципів академічної доброчесності – інструменту, який унеможлиблює банальне повторення вже існуючих інтелектуальних здобутків і стимулює досягнення нових результатів навіть, здавалося б, з ґрунтовно досліджених проблем.

Важливим є відхід від універсалізму, «всеїдності» історика в бік спеціалізації історика. Це має означати не банальну фрагментацію його знань, а, навпаки, концентрацію інтелектуальних зусиль на поглибленому вивченні певної епохи / періоду / феномену і відточення на цьому його професійної майстерності. Для майбутнього історика – це має стати усвідомленим вибором, а для ЗВО – ефективним застосуванням його кадрового потенціалу й робота над пошуком перспективних фахівців для репродукування нових поколінь дослідників.

Європейський досвід підготовки істориків початку ХХІ ст. засвідчує саме таку трансформацію у підготовці – відхід від системного вивчення «всієї» історії до системної роботи над фаховими компетентностями в межах конкретного її сегмента. Важливим у цьому аспекті є питома вага свободи вибору і дій здобувача совіти, який є творцем своєї індивідуальної освітньої траєкторії, яка здатна задовольнити усі його потреби в підготовці для подальшої професійної діяльності. Цим вирішується проблема «перевантаження» здобувачів освіти і вивільнення значних часових ресурсів для практичного застосування набутих навичок. Здобувач освіти в ході навчання постійно сконцентрований на професійному вишколі, добираючи необхідний багаж знань та вмінь, виходячи з власних уподобань.

Необхідно враховувати специфіку роботи істориків з інформацією, яка характерна для сучасності. Якщо раніше дослідників витрачав час і зусилля на пошук одного / унікального інформаційного сліду про предмет дослідження – саме ту голку в копиці сіна, то нині він має справу з потоком свідчень, які слід відсіювати – тобто серед голок шукати ту, яка потрібна. Відтак, проблеми пошуку, відбору верифікації інформації повинні актуалізуватися на кожному етапі підготовки для формування належних навичок.

Звичайно слід повернутися до практики стажувань за кордоном, зокрема в європейських чи американських університетах, яка була поширеною на початку ХХ ст. Адже такі вояжі дають можливість «звірити годинники» у рівні фахового вишколу, краще зрозуміти механізми реалізації дослідницьких проектів в інших історіографічних традиціях, зрештою, наблизитись до реалій, в яких виношуються і народжуються сенсоутворюючі та методологічні підстави для історичних досліджень. Парадоксально або закономірно, що оригінальний погляд на проблеми історії, вихід за межі національної парадигми історієписання, сучасні зразки писання історії демонструють історики, які

пройшли навчання / стажування в європейських або американських закладах освіти чи дослідницьких центрах – С. Плохій, С. Єкельчик, Г. Касьянов, В. Маслійчук, А. Портнов та ін.

Така доволі ідеальна картина підготовки майбутніх істориків може здаватись нарізі недосяжною. Але в разі, якщо мета не виходить за межі відомого, вона не дає можливості розвиватися. Відтак, окреслені орієнтири є, з одного боку, запорукою підготовки якісних фахівців, а з іншого – відкриває можливості до підготовки істориків, готових працювати з різними інформаційними матеріалами в різних сферах, що є запорукою кращого їх фахового застосування та працевлаштування.

Джерела та література:

1. Грінченко Г. Г., Посохов С. І. Мета та завдання Мегапроекту Міжнародного фонду «Відродженням» “Вища освіта: лідерство для прогресу» (напрямок “Історія”). Методичний вісник історичного факультету № 1. Харків: Консум, 2002. С. 5–11. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/382/1/Grinchenko_Posohov.pdf
2. Стандарт вищої освіти України. Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень. Ступінь вищої освіти – бакалавр. Галузь знань – 03 Гуманітарні науки. Спеціальність – 032 Історія та археологія / МОН. Київ, 2020. 15 с.
3. Стандарт вищої освіти України. Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень. Ступінь вищої освіти – магістр. Галузь знань – 03 Гуманітарні науки. Спеціальність – 032 Історія та археологія / МОН. Київ, 2021. 15 с.

Людмила Павленко

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

АКАДЕМІЧНА СВОБОДА ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ І ВИКЛИКИ

Одним з головних здобутків освітньої реформи в Україні, який є ознакою суттєвого оновлення вітчизняної освіти, можна впевнено назвати академічну свободу педагога як комплекс нових можливостей для якісного здійснення його професійної діяльності і професійного зростання з урахуванням серйозних викликів, що вимагають нестандартних рішень та інноваційних підходів.

Зараз триває надзвичайно важливий етап створення нової парадигми української освіти, і значну роль у цьому процесі відіграє постать педагога, який безпосередньо впливає на формування ключових, життєво необхідних

компетентностей здобувачів освіти. Йому надана сьогодні безпрецедентна в історії розвитку нашого освітнього простору свобода визначати власний професійний шлях, а також методи, засоби, інструменти освітньої діяльності, власний педагогічний стиль. Питання полягає тільки в тому, наскільки він розуміє обсяги, межі та значення своєї академічної свободи, чи має бажання реалізовувати її, чи готовий взяти на себе відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

Перед вищими навчальними закладами, які навчають здобувачів освіти за спеціальністю «014. Середня освіта. Історія», стоїть завдання якісно підготувати майбутніх вчителів історії до роботи у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Сучасний світ швидко змінюється, і щоб навчити дітей успішно соціалізуватися, повноцінно реалізуватися у дорослому житті, що і є головною метою шкільної освіти, учитель і сам повинен бути сучасним, а отже завжди залишатися мобільним, креативним, сміливим, ґрунтовним, сповненим творчої наснаги, зацікавленим у результативності своєї роботи. Здатність навчатися все життя – це ключова компетентність педагога. Є очевидним, що від того, як глибоко розуміє студент академічну свободу вчителя, залежить наскільки практично і психологічно він буде готовий нею скористатися і відстоювати її у разі потреби.

Академічна свобода розуміється як «самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом» [1].

Особливо актуальною зазначена проблема є в умовах реалізації Концепції Нової української школи (далі – НУШ), ухваленої 2016 р. Це абсолютно новий підхід до навчання і виховання української молоді. НУШ – це перехід до компетентнісного навчання з головним принципом дитиноцентризму. 2021/2022 навчального року за новим Державним стандартом [2] почали працювати пілотні школи з викладанням курсу історії в 5-х класах. Наступного навчального року пілотні школи продовжили вивчення історії у 6-х класах, а усі ЗЗСО почали працювати за новим Держстандартом у 5-х класах. 2023/2024 навчальний рік передбачає апробацію програми НУШ у 7-х класах, що означає поширення реформи не тільки на адаптивний цикл (5-6 класи), але й на базове предметне навчання (7-9 класи). НУШ передбачає академічну свободу вчителя як запоруку його професіоналізму і мотивації: «Насамперед творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність» [3].

Оскільки кожна реформа – це певною мірою експеримент, пошук оптимальних методів і способів виконання нових завдань, який не позбавлений помилок і розчарувань, держава покладає великі сподівання на талановитих і мотивованих учителів. Сьогодні саме вони є справжніми творцями НУШ, агентами змін.

Розвиватися, самовдосконалюватися вчитель має свідомо, широко користуючись академічною свободою, наданою йому державою, що відзеркалено у пункті 1 статті 54 «Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу» Закону України «Про освіту»: «Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники мають право на академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі; педагогічну ініціативу; розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання» [1].

Реальна академічна свобода вчителя полягає у його праві визначати навчальну програму з викладання свого предмету. Формально вчитель може розробити власну, авторську програму. Але вона має відповідати Державному стандарту, бути схвалена і рекомендована МОН України. Далеко не кожний педагог готовий сьогодні до цього. Тому для вчителів пропонуються так звані модельні програми, розроблені колективами авторів, які вони можуть використати в якості навчальної програми без змін або зі змінами, обсяг яких не має перевищувати 20 %. Вчителі історії мають значний вибір. Це 13 модельних програм з інтегрованих курсів для 5-6-х класів «Україна і світ. Вступ до історії України і Громадянської освіти», «Досліджуємо історію і суспільство» та для 6 класу «Історія України. Всесвітня історія» [4].

Служба якості освіти дала роз'яснення щодо права вчителя самостійно організовувати навчальний процес: «Вчителі наділені свободою творчості в організації уроків, можуть розробляти власні освітні програми, обирати шлях досягнення навчальних результатів з огляду на потреби й таланти учнів» [5]. При складанні календарно-тематичного та поурочного планів допускається довільна форма – формат, обсяг, структура, зміст та оформлення не регламентуються, а обираються вчителем самостійно. Вчитель може корегувати розподіл годин, послідовність розділів, кількість годин на вивчення окремих тем.

Вчитель може розробити власну систему оцінювання та заохочення учня: «Керуючись правом на автономію у виборі змісту, форм і методів роботи, учитель може використовувати самостійно визначені або розроблені способи фіксації зворотного зв'язку з учнями. При цьому важливим є забезпечення

ефективності процесу оцінювання задля досягнення очікуваних результатів учнями» [6].

Учитель реалізує свою академічну свободу і під час вибору підручників та посібників для забезпечення навчального процесу відповідно до обраної модельної програми [7]. «Видання підручників та посібників здійснюється за результатами конкурсних відборів, що організовуються МОН щороку» «з урахуванням пропозицій педагогічних працівників» [8]. Для кожної модельної програми пропонується від одного до декількох підручників. Підручники, електронні версії яких обрала більшість закладів України, друкуються у паперовому варіанті один раз на 5 років. Вибір підручників здійснюється колегіально, усіма вчителями професійної спільноти закладу і затверджується педагогічною радою. Проте під час освітнього процесу вчитель може користуватися електронними версіями будь-яких підручників, рекомендованих МОН України, обираючи на власний розсуд тексти, завдання, мапи, ілюстрації, джерела тощо [9].

Академічна свобода передбачає право вчителя на облаштування освітнього простору, тільки добровільну участь у наукових заходах, обміні досвідом, публікації результатів своєї професійної діяльності, у сертифікації, професійних конкурсах.

Учитель має право на постійне професійне зростання – «підвищення кваліфікації, перепідготовку», враховуючи «вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників» [1]. «Педагогічні та науково-педагогічні працівники самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації» [10].

Але педагог має усвідомлювати, що його академічна свобода не повинна утискати права і свободу інших учасників освітнього процесу – колег, учнів, батьків. Так само він має приймати весь тягар відповідальності, яка лягає на його плечі, гідно реагувати на виклики сьогодення – виконання свого професійного обов'язку в умовах війни, недостатнього фінансування, тривалого дистанційного навчання, великого обсягу навантаження, необхідності вдосконалювати організаційні та методичні засади Нової української школи, непоодинокі випадки інертності, безініціативності, небажання мінятися і розвиватися у закладах загальної середньої освіти.

Джерела і література:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Модульні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
5. Учитель наділений свободою творчості, - Служба якості освіти. URL: <https://osvita.ua/school/82410/>
6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/871/87164/Instruktazh-metod rekom shchodo orhaniz .pdf>
7. Постанова Кабінету міністрів України від 23 січня 2019 р. № 41 «Про затвердження порядку забезпечення підручниками та посібниками здобувачів повної загальної освіти і педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/41-2019-%D0%BF?fbclid=IwAR0z3nQDIQ49IzuOC1aBo nm bwMebxw6mEHy19T8ccRkt HYWIMPunF-28#Text>
8. Постанова Кабінету міністрів України від 13 жовтня 2020 р. № 957 «Про внесення змін до Порядку забезпечення підручниками та посібниками здобувачів повної загальної освіти і педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2020-%D0%BF#n8>
9. Академічна свобода вчителів у виборі підручників. URL: <https://info.eo.gov.ua/pedagogam/akademchna-svoboda/prava-vchitelv-u-vibor-pdruchnikv/>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 р. № 1133 «Про внесення змін до Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2019-%D0%BF#Text>

Олена Приходьон

Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т.Г. Шевченка»,
Stichting Brede Buurtschool Den Haag – Johan de Witt scholengroep (Гаага,
Нідерланди)

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В НІДЕРЛАНДСЬКІЙ ШКОЛІ
ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ (НА ПРИКЛАДІ РІЧНОГО ДОСВІДУ
ВИКЛАДАННЯ У ШКОЛІ JOHAN DE WITT В ГААЗІ)**

Однією з найбільших шкільних мереж Гааги є Johan de Witt scholengroep. Вона об'єднує шість шкіл, однією з яких є школа для українських дітей-переселенців, які знайшли тимчасовий прихисток в Нідерландах та мешкають в Гаазі. Ця українська школа за своїм типом відноситься до шкіл ISK - International Transition Class (ISK) [1].

ISK-класи – специфічний різновид класів у деяких нідерландських школах для ненідерландськомовних учнів віком від 12 до 18 років, які нещодавно прибули до країни. Основна мета ISK-шкіл – забезпечити інтенсивне мовне навчання та інтеграцію дітей іммігрантів, біженців та тимчасових переселенців в систему освіти Нідерландів та суспільство в цілому, підготувати учнів академічно та подолати розрив між їх попередньою освітою та вимогами звичайних нідерландських шкіл.

Тривалість програм ISK залежить від прогресу студента, рівня володіння мовою та віку, але навчання в ISK-класі не може тривати більше 2 років. Двічі на рік учні тестуються з нідерландської мови, англійської мови та математики і за їх результатами (B1, B1-B2, F3 відповідно) можуть перейти до загальної нідерландської школи. Тобто, це не обов'язково може бути після двох років навчання – можна і раніше: визначальним є необхідний академічний рівень, а не строк навчання.

Найважливішим критерієм розподілу учнів по класам в нідерландських школах є їх рівень знань та загального інтелектуального розвитку (рівень IQ), а не вік (абсолютно нормальна практика у нідерландських школах залишати учнів на другий рік у тому самому класі, бо так комфортніше дитині). Українські діти в школі Johan de Witt у 2022-2023 навчальному році були розподілені по класах трьох рівнів. За результатами проміжних тестувань, про які говорилося вище, учні переходять або не переходять до класів вищих рівнів в межах ISK-школи.

Поряд з вивченням мови школи ISK прагнуть допомогти учням адаптуватися до нідерландської культури та суспільства, тому вони пропонують й інші дисципліни, які допомагають забезпечити базове розуміння учнями нідерландської навчальної програми – англійська мова, математика, *burgerschap* (в прямому перекладі – громадянство, за змістом викладання – суміш суспільствознавства та правознавства), мистецтво та спорт.

Школи ISK визнають різноманітне походження та потреби своїх учнів, тому часто надають їм індивідуальну підтримку. Зокрема, для дітей з України це виявилось у створенні для них окремої від представників інших національностей школи і введення в навчальну програму української мови - як окремого предмету, а також як часткову мову викладання інших дисциплін [2].

Цікавим також є нідерландський підхід до градації навчальних дисциплін – ні гласної, ні негласної її немає: усі предмети, які викладаються, є однаково важливими. Розуміння цього дуже важко дається українським учням. Так, в нідерландській системі освіти одне з найважливіших місць посідає мистецтво, як предмет, котрий покликаний розвинути практичні навички учнів у тому чи

іншому жанрі мистецтва, а головне – формувати soft skills, без яких неможливо бути успішним у XXI ст.

Основним методом викладання мистецтва в нідерландських школах є проєктний метод – весь навчальний рік складається з низки мистецьких проєктів. За своїм розмахом вони були дуже різні – від тих, котрі своїми силами організував вчитель, до таких, реалізацію яких допомагали здійснювати запрошені фахівці у своїй мистецькій царині. Проєкти були як короткострокові (на 1-2 уроки), так і довгострокові (від 2-3 тижні до 1 чи 2 навчальних періодів).

Слід зазначати, що вчитель в нідерландській школі, з одного боку, має дуже багато свободи (на власний розсуд, сам складає програму свого предмету, ініціюючи проєкти та активності), з іншого – є жорсткий контроль за змістовим наповненням уроків, дотриманням програми та відповідності усього, що відбувається на уроці, загальній меті школи та нідерландської системи освіти. Підготовка та реалізація кожного проєкту здійснювалася у постійній комунікації з тімлідером і обговоренні усіх деталей на щотижневих нарадах вчителів.

Також обов'язковим елементом викладання мистецтва є актуалізація міжпредметних зв'язків, зокрема – спільні проєкти з уроками нідерландської, англійської та української мов, burgerschap.

Будь-який проєкт передбачає декілька етапів – від теоретичної підготовки до практичної реалізації, з подальшим обговоренням результату і отримання фідбеку від учнів.

Упродовж навчального року на уроках мистецтва учнями було реалізовано 8 великих проєктів. Першим найбільшим проєктом стала підготовка та проведення **«Українських різдвяних вечорниць»**. Цей проєкт актуалізував міжпредметні зв'язки з уроками української мови, а також був покликаний познайомити ближче нідерландський педагогічний колектив з українськими традиціями. Учні з різних класів грали фрагменти з класичних творів української літератури, переплітаючи їх з колядками і доповнюючи короткими перекладами змісту дійства нідерландською мовою. Учні отримали сценарій, розроблений вчителями мистецтва та української мови, були розподілені ролі, на уроках упродовж двох місяців проводились репетиції. Підготовка костюмів, музичний супровід, декорації і організація проведення свята повністю здійснювалася учнями та вчителями.

В межах вивчення Американського культурного регіону реалізовувалося декілька проєктів.

Майстер-клас з латино-американських танців – було запрошено тренера з танців, яка 2 години вчила учнів танцювати. Звичайно, вони не стали професіоналами, але й мети такої не було. Натомість в кінці уроку танцювали усі, навіть ті учні, котрим така відкритість і публічний вияв діяльності дається важко, котрі б, можливо, ніколи не спробували себе у танцях. Усі були задоволені і щасливі, наповнені позитивними емоціями і розумінням того, що

можливо все, вчитися ніколи і нічому не пізно – було б бажання. І, впевнена, у багатьох воно з'явилося.

Конкурс муралів – кожен учень пропонував свій ескіз муралу, який потім мав бути намальований на великому фреймі і виставлений у школі. На першому етапі конкурсу обиралися три переможці у класі, на другому етапі – три переможці школи. Для допомоги учням-переможцям і виконання муралів у великому форматі, був запрошений професійний художник. Зараз фрейми з малюнками дітей виставлені в учнівській кімнаті відпочинку.

Майстер-клас з малювання графіті проводився досвідченими майстрами стріт-арту з міжнародним досвідом, які мають свій бізнес по облаштуванню міського простору і популяризують стріт-арт серед молоді. Зокрема, учням було запропоновано намалювати графіті на шоперах (торбинках) – вони обдумували ідею зображення, самі створювали трафарети і наносили фарби. З цими шоперами більшість учнів тепер кожного дня ходять у школу – це проєкт з мистецтва вони точно не забудуть!

В контексті вивчення Європейського культурного регіону, зокрема – Золотої доби Нідерландського живопису, реалізовувався проєкт, спільно з вчителями *burgerschap* – екскурсія до художнього музею Гааги – **Мауріцхаусу**. До походу в музей учні були ознайомлені з історією Нідерландів кінця XVI – XVII ст., а також творчістю художників Золотої доби. В музеї учні змогли побачити більшість полотен, про які чули в теорії, на власні очі. Екскурсії проходили в інтерактивній формі, з постійним контактом з учнями і несподіваними перформенсами. Фідбек від відвідання музею на уроці мистецтва полягав у тому, що учні кожного класу проводили «аукціон» з продажу картин нідерландських художників Золотої доби, підготувавши розповіді про лоти так, щоб їх захотілося придбати. Таким підходом навіть покоління зумерів і тіктокерів вдалося зацікавити живописом.

Літературно-мистецький проєкт з англійської мови був ще одним варіантом актуалізації міжпредметних зв'язків – на цей раз мистецтва з англійською мовою. Учням пропонувалося обрати будь-який вірш англійською мовою на тему «Сила». Його декламацію вони записували на відео, а на уроках мистецтва учні мали намалювати зміст, асоціації чи емоції, які викликав вірш. Далі у кожному класі було проведено конкурс на найкраще виконання проєкту, підсумкове ж змагання передбачало інтерактивну гру з учнями з використанням цифрових ресурсів, декламацію вірша та пояснення малюнку. Три переможці були визначені учнівським голосуванням і отримали солодкі подарунки, придбані вчителем і оплачені школою.

Написання музичних треків у професійних комп'ютерних програмах – те, що цікаве для багатьох представників молодого покоління і не є чимось технічно неможливим. У реалізації проєкту допомагали два вчителі з інших шкіл *Johan de Witt*, які спеціалізуються на музичному напрямку. Вони показали учням, як працювати з програмою, учні створили свої треки.

Проект по самоідентифікації особистості – останній проект цього навчального року. Особистісні переживання учнів, вміння ставити питання собі про себе і шукати на них відповіді - одна з основних цілей нідерландської системи освіти. Учням були запропоновані п'ять тем для обговорення – безпека, свобода, щастя, я зараз та мої мрії, - які ми обговорювали, подивившись короткометражні анімаційні фільми відповідної тематики. Далі учні повинні були написати коротеньке есе з кожної теми, а також візуалізувати через фото або малюнок свій текст. Колажі кожного учня вивішені в шкільних класах, під час індивідуальних батьківських зборів ментор обговорить роботу кожного учня з ним та його батьками і вони заберуть свій проект додому.

Таким чином, робота учнів під час вивчення предмету «Мистецтво» полягає з постійній реалізації проектів – чи то самотійно, чи у маленьких групах, що є запорукою постійної активності і зануреності учнів у предмет, можливістю розвивати свої soft skills, випробовувати щось таке, чого, можливо, ніколи б самі не спробували, розкривати в собі таланти і схильності, про які раніше не знали.

Як бачимо, для нідерландської системи освіти є звичайною практикою запрошувати для реалізації того чи іншого проекту фахівців ззовні. Але все це є можливим тому, що школи мають на це окремий бюджет. Зокрема, на кінець 2022 року для шкіл Johan de Witt було додатково виділено Міністерством освіти 656 134 євро 10 центів (це пропорційно тій кількості учнів, які навчалися у школі на 1 жовтня 2021 р), з них 50% цієї суми (328 067 євро 5 центів) – це кошти на шкільні проекти і позаурочне дозвілля учнів, організоване школою [3]. На проекти з мистецтва, які реалізовувались для українських дітей у 2022-2023 навчальному році, було витрачено близько 10 000 євро – як бачимо, це лише невеличка частина шкільного бюджету на подібні активності.

Джерела та література:

1. <https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/onderwijs-aan-nieuwkomers/wat-speelt-er>
2. <https://www.johandewittscholengroep.nl/onze-school/over-ons>
3. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/onderwijs-oekraiense-vluchtelingen/financiele-regelingen-voor-scholen>

Вікторія Пуліна, Єгор Стрілюк

Національний університет «Чернігівській колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНОГО БАЧЕННЯ У СТУДЕНТІВ НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МУЗИКИ В АНТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Сучасна освіта передбачає формування інноваційної культури студентів, що сприятиме виробленню критичного мислення, розкриватиме пізнавальний

потенціал особистості, надаватиме можливостей набуття навичок орієнтування в інформаційному просторі та плідно його використовувати.

За твердженням сучасних науковців «інноваційна культура – феномен, що органічно об'єднує питання науки, освіти, культури з соціальною і, перш за все, професійною практикою» [1, с.6]. Іншими словами, інноваційна культура певною мірою спрацьовує як система, що поєднує в собі різні вектори розвитку особистості студента і призводить до всебічного розкриття його потенціалу.

Системність і інноваційна культура – є досить близькими поняттями. Інноваційна культура студента (майбутнього педагога чи науковця), за твердженням А. Вірковського, передбачає набуття навичок рефлексії, системного бачення та готовності до нової інформації [2, с.1]. Зупинимося на сутності системного бачення, та його науковому потенціалі.

Формування системного мислення у студентів, на нашу думку, є досить важливим інноваційним завданням сучасної системи освіти. Оскільки, за останній час, в так званій інформаційній системі, відбулися значні зміни. А саме, інформаційне поле значно збільшилося, інформація стала більш доступною, розгалуженою і швидкозмінною. В таких умовах необхідно виробити систему отримання потрібної інформації та надати можливість студентам набутти навичок орієнтуватися в інформаційних потоках та використовувати їх для підвищення власної кваліфікації.

В рамках інноваційного підходу перед викладачем постає завдання навчити студента правильно отримувати належну інформацію та плідно її використовувати за для здобуття певного освітнього рівня. Досягти такої мети неможливо без формування системного бачення проблеми. Саме використання системного підходу, як напряду методології досліджень, може стати тим формуючим моментом дослідницько-експериментального мислення студента, що призведе до бажаного результату – вирішення поставленої проблеми і досягнення наукової мети.

В сучасній вищій школі, студенти орієнтовані на набуття професійних навичок з самого початку навчального процесу. З цим пов'язане прагнення до раннього визначення власної сфери наукових інтересів. Але, враховуючи недостатність досвіду роботи із джерелами та літературою, не володіння певною методологією, може призвести до інформативного хаосу.

Системний же підхід передбачає дослідження об'єкту як цілісної множини елементів, причому велике значення мають, також, і зв'язки цих елементів. Ефективність системного підходу може стати в пригоді, як у культурологічних так і у філософських дослідженнях, особливо плідним він стає у розгляді певних культурних феноменів. Розглянемо можливості його застосування на прикладі дослідження феномену музики в античній культурі.

Ставимо перед собою запитання, - чи можемо ми говорити про існування певної філософії музики в античній культурі? Згадаємо, що основним засобом системного підходу є системний аналіз. Відповідно, з метою виявлення

цілісності, необхідно провести аналіз. Але наше питання, перш за все, заставляє нас розглянути цілісність як підсистему вищестоящих рівнів. Такими вищестоящими рівнями нашої наукової проблеми є філософія і антична культура.

З цього приводу зазначимо, що настановою сучасної філософії є визнання онтологічної унікальності окремих життєвих феноменів. Тобто відбувається певне повернення до життя, яке виявляє себе в певних формах буття, в певних феноменах. Таким феноменом постає музика. Завдяки їй численні версії унікального переживання життя зберігаються в культурі і набувають універсального характеру. Сьогодні змінює статус музики, яку перестали розуміти як цілісність, в масовій культурі її роль зводиться до ролі пересічного товару.

Звернення до вищого феноменологічного рівня - «антична культура», дає можливість зануритися в сутність античного світу з усіма його характеристиками, а особливо до мистецтва. Доходимо висновку, що музика відігравала важливу роль в античному світі. Вона супроводжувала танці, бенкети, театральні вистави, громадські свята, спортивні змагання, похорони. Засвідчуємо, що музика існувала в нерозривному зв'язку з поезією та епосом. Враховуючи дух змагальності, яким була просякнута антична культура, виявляємо можливі його прояви у музиці. Дійсно є твердження про існування в ті часи музичних змагань, що залишило свій слід і у давньогрецькій міфології (Аполлон і Сатир).

Використовуючи в дослідженні принцип системного підходу як ієрархічність побудови, увага може бути спрямована до конкретних артефактів та відомих фіксованих фактів стосовно музичної культури античності. Це існуючи на той час види музики: вокальна та інструментальна музика, хоровий спів; і різновиди музичних інструментів: струнні, духові, ударні; і ознайомлення зі свідченнями про навчання музиці та письмової фіксації музичних творів [3].

Такий принцип системного підходу як структуризація, дозволяє нам дослідити наступний структурний елемент системи як філософія античності, на кшталт присутності, чи відсутності в ній міркувань про музику. Так великий інтерес з античних суджень про музику представляє вчення про моральний сенс музичного мистецтва, яке представлено у роздумах Платона і Аристотеля. Вважаючи, що музика здатна впливати на волю і свідомість слухачів, вони вибудовували свої міркування навколо ролі музики у вихованні гідних громадян. Цікавими для нашого дослідження є ідеї Піфагора який заклав основи давньогрецької музичної естетики, тобто погляд на музику як на конструктивний елемент світобудови. Так в античному світі з'являються ідеї про споконвічну музичність світу, зв'язок музики та космосу. Піфагор винайшов найдавніший музичний лад. Так званий - «піфагорійський» та розробив вчення про інтервали. Його міркування про музику небесних сфер, стало однією із засад античної культури. Піфагорійські ідеї успадковує і розвиває Платон. У

«Державі» він створює поетичний образ музичного всесвіту. Згодом Платон констатує численні відповідності між звуками і космічними сферами та першостихіями. У Платона звук стає символом упорядкованості простору. Висота звуку, інтервал, музичний звукоряд, музичні закономірності - стають частиною філософських роздумів [4].

Системний аналіз передбачає створення множинності моделей при дослідженні і це може бути певним окресленням варіантів дослідницького шляху, представлених у вигляді плану.

Використання вищезазначених принципів системного підходу як цілісність, ієрархічність, структуризація, множинність та системність, на нашу думку, дають можливість набути цілісного уявлення про сутність поставленої проблеми і досягти певних наукових результатів та висновків. На кшталт того, що ми маємо можливість говорити про так звану «філософію музики» часів античності, тобто поступового окреслення меж філософського музичного мислення, а також про безпосередній тісний зв'язок між античною музичною культурою і філософією. Причому цей зв'язок значно глибший, ніж здається на перший погляд.

На нашу думку, необхідність формування системного мислення у студентів є важливим елементом інноваційної культури, значення якого постійно підвищується. Саме це повинно стати основною педагогічною метою діяльності викладача в сучасному освітньому просторі.

Джерела та література.

1. Атанасова М.П., Скарлупіна Ю.А. Формування інноваційної культури студента в контексті підготовки полі культурної особистості фахівця. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/vpm_2010_7_29.pdf
2. Вірковський А.П. Інноваційна діяльність педагога і студента як умова формування інноваційної культури. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/7609/97/>
3. Музична культура Античного світу. URL: https://stud.com.ua/13600/kulturologiya/muzichna_kultura_antichnogo_svitu_serednovichchya_renesansu
4. Музичне мистецтво Античності. URL: <https://moyaosvita.com.ua/mustectvo/muzichne-mistectvo-antichnosti/>

Ольга Сидорук

Національний університет імені І.І. Мечникова

СПОСОБИ КОРЕГУВАННЯ ПОМИЛОК СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ)

Актуальність. Приймаючи до уваги реалії сьогодення, під час навчання іноземній мові дуже важливо вибрати правильний підхід для коригування лінгвістичних помилок, який розуміється як важлива складова навчання, як шлях до вдосконалення мовних навичок. В Україні накопичено певний досвід щодо шляхів подолання помилок при навчанні іноземній мові, однак з часом все потребує змін, підлаштування під нові умови, запозичення позитивних кроків з освітнього досвіду інших країн. Саме тому вважаємо за доцільне ознайомитись з досвідом інших європейських країн, наприклад Німеччини, в цьому питанні. Перебуваючи на стажуванні в Німеччині, у нас була можливість ознайомитися не тільки теоретично, але й практично з досвідом німецьких викладачів щодо коригування та подолання іншомовних помилок та шляхів відпрацювання матеріалу, в якому зафіксовано найбільшу кількість помилок. Тому **метою дослідження** є вивчення досвіду німецьких вчених щодо коригування та подолання помилок та впровадження його у практику українських ЗВО.

Перш за все, розглянемо поняття «лінгвістичні помилки». У науковій літературі репрезентовано численні дефініції і характеристики цього поняття, які відображають різні підходи до явища. Вітчизняні дослідники Бондаренко Т., Герман В., Карабан О, Куляс П. оперують терміном "відхилення від норми" Нормою же вважається загальноприйняте вживання слів, їх форм, синтаксичних конструкцій, закріплене в словниках, довідниках та рекомендоване ними, а також підтверджується слововживанням авторитетних письменників, науковців, освіченої частини суспільства [1, 2, 3]. Зарубіжні дослідники, наприклад, англійські вчені Brown, H. Douglas, Craig Chaudron, Grohová A, Thaler E. визначають цей термін також як "помітне відхилення від граматики носія мови" або "невмотивоване порушення норм літературної мови в письмовому та усному мовленні", яке може бути спричинено через відсутність граматичних знань або відсутність почуття правильності у використанні мовної системи [4, 6, 10]. Німецькі вчені Cherubim, Dieter, Edmondson, Willis J., Grohová A, Kleppin K також відокремлюють лінгвістичні помилки, які допускають не носії мови в різних формах слова (граматичних, лексичних, синтаксичних, та помилок (обмолвок), які можуть бути викликані внаслідок необережності, знервованості, втомленості [5, 7, 8, 9].

Мета нашої робот також потребує визначення терміну «коригування помилок», під яким розуміється «спосіб, який буде застосовано залежить від мовного рівня групи, етапу заняття, діяльності учня, курсу (класу)»

1. "Rückmeldung" коригування помилок усного, писемного мовлення або підведення підсумків роботи саме вчителем для того, щоб ознайомити з правильним використанням мови та попередити повторення помилок.
2. "Korrektur" коригування помилок власне студентами, яке є найбільш поширене в Німеччині, тому що сприяє уваги студенту під час мовлення та заохочує на подальше вдосконалення.

Обидва зазначені способи були впроваджені нами у процес занять зі студентами 1 курсу хімічного факультету Національного університету імені І.І. Мечникова (м. Одеса) протягом семестру. Роботи над помилками проходила наприкінці кожного заняття та після вивчення цілого модулю, до якого входило п'ять тем, що стосувались знайомства з академічним середовищем, соціалізації студентів в університеті.

Під час застосування першого способу, нами було занотовані помилки, які були допущені в лексичній, граматичній та синтаксичній формах слова та під час останнього заняття розібрані викладачем на дошці (Miro), не вказуючи на особу, яка їх припустила. Після завдань для групової роботи, крім розбору помилок та надання рекомендацій, було також надано відгук про внесок кожного.

Під час застосування другого способу, нами також були записані помилки, але цього разу коригування помилок було здійснено у двох формах: письмовій та усній. Для коригування помилок у письмовій формі було надано тест, який складався з речень, в яких були допущені помилки та варіантами відповідей.

Для коригування помилок в усній формі нами було застосовано платформу "Learningapps" за допомогою якої в цікавій та пізнавальній формі були наведені приклади речень, в яких були помилки або надані словосполучення з помилками або слова, які були вимовлені або написані неправильно. Студенти повинні були спільно працювати над цим видом діяльності. З принципами роботи цієї платформи викладач знайомив їх заздалегідь, тому вони могли виконувати цю роботу на платформі або практично (самостійно виправляючи помилки) або теоретично (коли студенти надавали або визначали правильну відповідь та обґрунтовували її). Для того, щоб кожен студент був задіяний в роботі, викладач намагався приділити увагу кожному з них.

Ще одним варіантом коригування помилок в усній формі була діяльність після групової роботи. Для виконання якої студентам було потрібно спочатку записати відеоролік з їх інтерв'ю на певну тему, а потім подивитися інтерв'ю кожної групи та надати інформацію стосовно помилок, які були припущені, а також запропонувати варіант правильної відповіді.

Зауважимо, що найбільш частотними помилками були лексичні помилки 65% (словосполучення, артиклі, прийменники), граматичні помилки (часові форми дієслова) 27% відповідно, найменшу кількість, а саме 8% становили синтаксичні та орфографічні помилки, тому що ми завжди опрацьовували письмові завдання та читали нові слова, як вони вимовляються. Щодо лексичних помилок та часових форм дієслова, то ці теми потребують певного часу на оволодіння ними, приймаючи до уваги той факт, що студенти вивчають тільки одну іноземну мову та у деяких студентів був дуже низький рівень знань іноземної мови зі школи.

Нами також було проведено анкетування студентів стосовно ефективності того чи іншого виду коригування помилок. За результатами дослідження були

отримані такі дані: 47 % студентів віддали перевагу коригуванню помилок один одного в усній формі самими студентами за допомогою платформи Learningapps; 33 % - коригуванню викладачем та пояснення (розбір) цих помилок; 12 % - коригуванню помилок один одного у письмовій формі у вигляді тестів; 8 % - коригуванню помилок один одного в усній формі, після перегляду відеороликів з інтерв'ю.

Висновки. Отримані результати можна пояснити тим, що візуальне (графічне) представлення інформації допомагає краще запам'ятати та засвоїти помилки, коригування помилок у письмовій формі потребує певного мовного досвіду, коригування помилок в усній формі після перегляду інтерв'ю потребує розвинутих навичок аудіювання, певного рівня володіння мовою та уваги.

Лінгвістичні помилки можуть бути викликані різними зовнішніми та внутрішніми факторами і тому важливо враховувати психологічний аспект під час коригування помилок та обирати різні способи в залежності від виду навчальної діяльності, кількості занять, рівня підготовленості групи, тем, які вивчаються, та навичок, формуванню яких приділяється уваги саме на цьому етапі навчання.

Джерела та література:

1. Бондаренко Т.Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журнальних матеріалів: дис....канд.філол.наук: 10.01.00: URL: <https://dissertation.com.ua/node/651262>
2. Куляс П. П. Типологія помилок : підручник-монографія/ відп.ред. П.П.Куляс; НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 464 с.
3. Герман В. Типологія помилок: методичні рекомендації для студентів 2 курсу спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література). Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. 77 с.
4. Brown, H. Douglas (1994), [Principles of Language Learning and Teaching](#). [New Jersey: Prentice Hall Regents](#).
5. Cherubim, Dieter. (1980), Fehlerlinguistik. Beiträge zum Problem der sprachlichen Abweichung. Tübingen: Niemeyer Max Verlag.
6. Craig, Chaudron (1977), "A descriptive model of discourse in the corrective treatment of learners' errors". *Language Learning*. 27 (1): 29–46. doi:10.1111/j.1467-1770.1977.tb00290.x
7. Edmondson, Willis J. (1993), Warum haben Lehrerkorrekturen manchmal negative Auswirkungen? Fremdsprachen Lehren und Lernen. Tübingen : Narr URL:<https://www.fachportalpaedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?FId=405859>
8. Grohová A. (2014), Definition der Fehler unter der Berücksichtigung des Fremdsprachenunterrichts. München, GRIN Verlag, URL: <https://www.grin.com/document/424520>

9. Kleppin K. (1998), Fehler und Fehlerkorrektur. Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt
10. Thaler E. (2012), Englisch unterrichten - Fachdidaktik, 1. Auflage, Cornelsen

Олена Стрілюк

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
Università degli Studi di Bari Aldo Moro.

**АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ: НА ШЛЯХУ ДО СПІВПРАЦІ МІЖ НАЦІОНАЛЬНИМ
УНІВЕРСИТЕТОМ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
ТА УНІВЕРСИТЕТОМ ІМЕНІ АЛЬДО МОРО В М. БАРІ, ІТАЛІЯ
(Università degli studi di Bari Aldo Moro)**

Міжнародна академічна мобільність є важливим елементом у євроінтеграційних прагненнях України. Проблемою розвитку міжнародної академічної мобільності та міжнародної співпраці у сфері освіти і науки, зокрема участі України у Болонському процесі та участі нашої держави в міжнародних освітніх програмах і проєктах, займається велика кількість європейських і вітчизняних учених, дослідників у сфері освіти і науки, права тощо [1-3]. Ця тема є також важливою для керівництва, адміністрації вищих навчальних закладів.

12 серпня 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив постанову [№ 579 «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність»](#) [4]. Згідно Закону України «Про вищу освіту»: академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [5].

Цілі академічної мобільності: інтеграція України в Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір; обмін передовими практиками та досвідом у сферах освіти і науки; модернізація системи освіти; цифровізація навчання та управління; підвищення якості освіти та ефективності наукових досліджень; підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукової спільноти України; розвиток професійних навичок та особистісних якостей учасників академічної мобільності; поглиблення співробітництва з міжнародними партнерами у сферах освіти і науки; підтримка соціальних, економічних, культурних взаємовідносин та зв'язків з іншими країнами.

Завданнями учасників академічної мобільності є:

- підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності;

- отримання міжнародного досвіду провадження викладацької, наукової, науково-технічної діяльності та доступу до європейської та світової дослідницької інфраструктури;
- реалізація спільних наукових, науково-технічних та/або освітніх проєктів;
- підвищення рівня володіння іноземними мовами;
- популяризація української мови, культури, поглиблення знань про культуру інших країн.

Також варто звернути увагу на такі ключові аспекти Положення, як: надання права на участь у програмах академічної мобільності всім учасникам освітнього процесу; чітке визначення видів і форм академічної мобільності; закріплення принципу перезарахування отриманих кредитів на основі Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), зокрема шляхом порівняння змісту навчальних програм, а не назв курсів; збереження місця навчання та стипендії для студентів та місця роботи для працівників ВНЗ, котрі беруть участь у програмах академічної мобільності [6].

Звернемо увагу, які переваги надає академічна мобільність для здобувачів освіти:

- культурний діалог;
- розширення кругозору;
- набуття нових унікальних професійних навичок;
- удосконалення навичок володіння іноземними мовами.

Для викладачів і науковців:

- підвищення кваліфікації в контексті глобальних трендів розвитку науки;
- залучення до кращих світових практик;
- професійний діалог;
- підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Серед особливостей академічної мобільності в Україні варто відзначити: можливість залученості всіх учасників освітнього процесу – науковців, студентів, здобувачів ступеня доктора філософії та доктора наук, а також, зокрема, надання соціальних гарантій. Для викладачів зберігається виплата заробітних плат під час стажування за кордоном, передбачено право врегульовувати інші умови академічної мобільності в окремій угоді між ВНЗ з одного боку та викладачами з іншого [6].

Академічна мобільність – один із критеріїв якості вищої освіти. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, забезпечуючи високу якість освітніх послуг, має приділяти особливу увагу питанню здійснення академічної мобільності.

Надзвичайно позитивні враження залишилися від стажування та роботи в якості запрошеного дослідника в **Università degli studi di Bari Aldo Moro (Італія, Барі)** [7]. Університет Барі Альдо Моро, розташований у південній Італії, вважається одним із найпрестижніших у регіоні, а також одним із найкрупніших університетів Італії, в якому навчається близько 60 000 студентів. Університет

був названий на честь одного зі своїх найвідоміших студентів, державного діяча Альдо Моро [8]. Моро кілька років викладав кримінальне право в університеті Барі.

Під час візиту (стажування тривало протягом двох місяців) досліднику гарантувалось: робоче місце, доступ до комп'ютерної бази університету, доступ до університетських бібліотек. Умови праці були комфортні та сприятливі.

Можна було ознайомитись зі структурними підрозділами Університету, особливостями організації навчального процесу, особливостями викладання окремих дисциплін, поспостерігати за проведенням пар колегами.

Цікаво було дізнатись про роботу науково-дослідних установ, міжвузівських центрів, центрів передового досвіду (Центр інновацій та розвитку, Центр сталого розвитку тощо). Особливе значення для Університету має його міжнародна діяльність, налагодження наукових зв'язків. Університет Барі Альдо Моро має численні угоди про співпрацю з європейськими та американськими університетами, угоди про співпрацю з деякими університетами КНР. Університет Барі також є місцем розташування Консорціуму середземноморських університетів (CUM), створеного в 1983 році і визнаного ЮНЕСКО неурядовою наднаціональною організацією, до якої наразі належать 158 університетів з усіх країн басейну.

Університет Барі також є засновником і мажоритарним акціонером Науково-технологічного парку Технополіс «Новус Ортус» (Tecnopolis-CSATA Novus Ortus), створеного в 1987 р. шляхом перетворення Центру досліджень і застосування передових технологій (CSATA), розташованого недалеко від Валенцано, який відомий і цінується не тільки на національному, а й на міжнародному рівні та підписав Велику Хартію Університетів (Magna Charta Universitatum) [9].

Окрім власне проведення дослідження за темою наукових інтересів, була надана можливість долучитися до викладання курсу лекцій з української мови та української культури. Зараз особливо важливо розповідати молодому поколінню європейців про Україну, сприяти розумінню іноземцями української культури, ідентичності, суспільства. Був наданий чудовий шанс популяризувати українську мову, українську культуру, а водночас і поглиблювати власні знання про італійську мову та культуру. Це також можливість випробувати себе щодо адаптаційних можливостей до викладання в іншій системі організації вищої освіти та проживання в іншій країні.

Було взято участь у заході «Ukraina di ieri, Ukraina di oggi» (Україна вчора, Україна сьогодні), за організацію якого варто особливо подякувати італійським колегам. Було надано можливість виступити перед широким загалом з розповіддю про місто Чернігів, його історію, про Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Мова йшла про життя чернігівців до 24 лютого 2022 р., про життя в облозі та після неї. Це була розмова про місто-герой та його нескорених мешканців.

За результатами проведеного протягом двох місяців дослідження в Університеті Барі Альдо Моро плануються публікації у наукових виданнях, участь у міжнародних конференціях. Також обговорено напрями можливого подальшого співробітництва в освітньо-наукових проєктах.

Важливим кроком має стати угода про академічну співпрацю між університетами. Сторони прагнуть визначити форми співробітництва в галузях викладання, наукових досліджень, управління та культури, які сприятимуть розвитку та зміцненню дружніх зв'язків між двома навчальними закладами та двома країнами на основі принципів рівності та взаємної вигоди. Визначаються шляхи майбутньої співпраці та програмні напрямки співробітництва тощо.

Активний розвиток інтернаціоналізації університету залишається важливою стратегічною ціллю. Він передбачає розвиток партнерств, моніторинг і контроль рівня активності за укладеними міжнародними договорами, підвищення рейтингу університету за рахунок успішної міжнародної діяльності, розширення її географії.

Очевидно, що академічна мобільність є важливим фактором міжнародної співпраці у сфері освіти і науки, у процесі інтеграції та інтернаціоналізації у сучасному світі. Ці принципи закріплені у основоположних документах Болонського процесу та у Положеннях Міністерства освіти і науки України. Академічна мобільність має низку переваг. Проте, варто також звернути увагу на ті проблеми та питання, які ускладнюють можливість викладання та стажування за кордоном, в першу чергу, в європейських вищих навчальних закладах. Це, зокрема, проблема вільного володіння учасниками освітнього процесу іноземною мовою, фінансові витрати. Тим не менше, варто прагнути до вирішення цих питань, розробки чіткого Положення університету про академічну мобільність, до збільшення кількості програм обміну студентів та стажування викладачів НУЧК імені Т. Г. Шевченка за допомогою двосторонніх угод з іноземними партнерами. Також варто посилити роботу з пошуку можливостей для участі здобувачів освіти та викладачів у міжнародних освітніх програмах, і безпосередньо щодо розповсюдження інформації про можливість участі у міжнародних проєктах.

Джерела та література:

1. Бака С. Основні елементи академічної мобільності в країнах ЄС та інших країнах. *Освітні аналітика України*. 2017. Вип. 1. С. 117–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/educanalukr_2017_1_13
2. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України. К.: НТУУ «КПІ», 2006. 544 с.
3. Калінічева Г. І. Академічна мобільність як складова європейського простору вищої освіти. *Вища освіта України*. Додаток 4, том 1 (19). 2010.

Тематичний випуск Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 576 с.

4. Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність. Кабінет Міністрів України. Постанова від 12 серпня 2015 р. № 579. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Академічна мобільність. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/osvita-za-kordonom/akademichna-mobilnist>
7. Università degli Studi di Bari Aldo Moro. URL: <https://www.uniba.it/en>
8. Craveri P. Dizionario Biografico degli Italiani. 2012. Vol. 77. URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/aldo-moro_%28Dizionario-Biografico%29/
9. Magna Charta Universitatum. URL: <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu-1988>

Вячеслав Ціватий

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, МІЖКУЛЬТУРНИЙ КОУЧИНГ ТА ІСТОРИЧНА ДИДАКТИКА ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІЗ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ І МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ОСВІТНЬО-ДИПЛОМАТИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ)

В умовах трансформації сучасної моделі підготовки здобувача вищої освіти, як відповідь на нові загрози й виклики мондіалізованого світу, актуалізувалося питання формування міжкультурної комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти засобами інноваційних педагогічних технологій. Важливою і обов'язковою умовою підготовки та елементом освітньої моделі закладів вищої освіти має стати питання інституціонального розвитку міжкультурної комунікативної компетентності випускників закладів вищої освіти (ЗВО) [1, с. 337-363].

Це питання є особливо актуальним – для інноваційної моделі підготовки істориків, міжнародників і філологів. В умовах нової парадигми практикоорієнтованої спрямованості освітнього процесу на формування компетентного професіонала, здатного до ефективної діяльності на рівні світових стандартів та вимог до професії – освіта та дидактика мають мати особливий, інноваційний характер розвитку.

Одним із способів оновлення освітньої моделі та модернізації освіти є застосування сучасних педагогічних технологій у процесі навчання. Це означає,

що традиційну технологію професійного навчання слід доповнити новими способами, методами взаємодії викладачів та здобувачів вищої освіти, що ґрунтуються на закономірностях пізнавальної діяльності та забезпечують ефективне досягнення результатів навчання в умовах нових вимог і поставлених професійних завдань.

Термін «інновація» у перекладі з латинської означає «оновлення, зміна, введення чогось нового, запровадження новизни». Інновація – це діяльність зі створення, освоєння, використання та поширення нового, з цілеспрямованою зміною, що впроваджує в освітнє середовище нові елементи, які викликають зміни системи з одного стану в інший – інноваційний. Під освітніми (педагогічними) інноваціями найчастіше мається на увазі процес оновлення, реформування освіти, системна зміна певного педагогічного об'єкта (вищий навчальний заклад, школа, навчальний заняття, курс, програма, методика, дидактика, коучинг тощо), як відбір найбільш прийняттого та найбільш пристосованого (адаптованого) до сучасних умов мондіалізованого світоустрою XXI століття.

Предметом дослідження є інновації формування міжкультурної комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти. Особливий інтерес становлять інновації, пов'язані із внесенням змін у цілі, зміст, методи та технології їх навчання. До них належать передусім інноваційні освітні технології, а саме застосування інформаційно-комунікаційних технологій і сучасні педагогічні технології [2].

У логіці компетентнісного підходу з метою розвитку міжкультурної компетентності найбільш актуальним є включення інноваційних методів на основі сучасних інформаційних технологій, що дозволяють побудувати освітній процес як міжкультурну діяльність, організація якої може виступати як перспективне середовище навчання, формування та розвитку міжкультурної комунікативної компетентності студентів: інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як мережеві технології, що використовують глобальну мережу Інтернет у синхронному та асинхронному режимах часу для формування компетенцій у сфері міжкультурного спілкування та професійної діяльності [3].

Основними модулями локального різновиду віртуального освітнього середовища в сучасному закладі вищої освіти можуть стати такі: віртуальна медіатека з мультимедійними курсами навчання міжкультурної комунікації; віртуальна фонотека з автентичними аудіоматеріалами іноземними мовами, що вивчаються; віртуальна відеотека, що містить художні, документальні, мультиплікаційні фільми країн мови та навчальні фільми; віртуальна бібліотека електронних навчальних посібників, підручників і освітньо-наукових проектів; віртуальна бібліотека електронних портфоліо студентів. Формуванню міжкультурної комунікативної компетенції та професійних компетентностей з публічного мовлення та ораторської майстерності у здобувачів вищої освіти

ЗВО – також сприяє професійний міжкультурний коучинг і застосування ресурсів Інтернету на заняттях.

Навчання на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) розвиває креативне та аналітичне мислення, інтелектуальні та творчі здібності, формує здатність самостійно знаходити та аналізувати потрібну інформацію, виводить мислення на новий, глобальний рівень, що значною мірою сприяє формуванню міжкультурної компетенції здобувачів вищої освіти. За допомогою ІКТ освітній процес може здійснюватися в руслі «діалогу культур», унаслідок чого утворюється професійно-орієнтований міжкультурний простір, в якому розвиваються емоції, почуття, особисті якості та відбувається переосмислення ролі та місця своєї культури та усвідомлення і сприйняття різноманіття інших культур.

Євроінтеграційний курс України є головним стратегічним напрямом нашої держави. Його успішна реалізація залежить від багатьох чинників, у т.ч. – кадрового забезпечення та наявності в Україні висококваліфікованих професіоналів у сфері європейської інтеграції [4, с. 20-26].

У цьому контексті особливо актуалізується питання про оновлення моделі підготовки кадрів у сфері європейської інтеграції та формування відповідних професійних компетентностей для ефективної діяльності у сфері європейської інтеграції. Одними із таких пріоритетних компетентностей є знання, уміння й навички з міжкультурної комунікації та публічного мовлення. Ці професійні компетентності набувають своєї публічної міжнародно-дипломатичної затребуваності в умовах поліцентричного (багатополярного, біполярного, багатоцентричного) світоустрою XXI століття. Така постановка питання надає особливої актуальності питанню оновлення моделі підготовки здобувачів вищої освіти в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття [1, с. 337-363; 5].

В умовах поліцентричного глобалізованого світу XXI століття більшість держав світу перейшла до інституціональної модернізації своїх освітніх систем і зовнішньополітичних моделей. Сучасні тенденції розвитку освіти та духовності державних службовців – це система подальшого навчання впродовж життя, елемент процесу безперервної освіти, яка стає одним із пріоритетних факторів об'єднання людства на основі певних ціннісних підстав і цільових орієнтирів. [1, с. 337-363; 6, с. 21-27].

Модифікована освітня програма має дати своїм здобувачам вищої освіти теоретичні й практичні відповіді на нові виклики і загрози мондіалізованого світоустрою. Такими новими професійними компетентностями мають стати компетентності у сфері міжкультурної комунікації та публічного мовлення, а також має бути поглиблено і розширено програму навчання з освітньої дипломатії, наукової дипломатії, міжнародного ділового, державного, дипломатичного протоколу і етикету міжнародної ввічливості, що викликано трансформацією системи міждержавних відносин XXI століття.

Цілком закономірно, що для того, щоб стати професійно успішним, необхідно набути знання, уміння і сформувати відповідні навички мовленнєвої взаємодії та публічного мовлення (ораторського мистецтва) як у сфері професійній, так і на рівні повсякденного спілкування та міжкультурної комунікації. Саме тому інтегрована підготовка до ефективної мовленнєвої та міжкультурної взаємодії повинна стати складовою частиною формування відповідних компетенцій на всіх етапах навчання фахівців у сфері вищої освіти. Готуючи фахівців у сфері публічного управління та адміністрування до ефективної мовленнєвої та міжкультурної взаємодії, неможливо залишити поза увагою й такий важливий аспект публічного виступу, як його адресність [7].

Нове покоління випускників ЗВО та державних службовців має бездоганно оволодіти комунікативними технологіями та вміти протидіяти деструктивним комунікаціям у сучасному суспільстві, міжнародних відносинах, зовнішній політиці та дипломатії, зокрема – маніпулюванню масовою свідомістю, формуванню викривленого інформаційного поля, використанню мас-медіа і соціальних мереж для пропагандистських акцій, створенню й поширенню фейків і фейкових новин, протистоянню ІПСО (інформаційно-психологічні операції) тощо.

Ще одним із напрямів у навчанні міжкультурній комунікації в закладах вищої освіти є підготовка до професійно-орієнтованих презентацій з використанням засобів візуальної підтримки як статичних, так і динамічних. При прослуховуванні презентацій із застосуванням програми Microsoft Power Point здобувачі вищої освіти повинні, наприклад, оцінити такі параметри, як кольороподіл вирішення слайдів, вибір шрифтів, організацію подання візуального ряду тощо. Дані завдання дозволяють здобувачам вищої освіти не лише отримати практичні навички результативної мовленнєвої та міжкультурної взаємодії, але й дозволяє долати психологічні бар'єри, що можуть бути супутні при ефективній публічній комунікації та під час публічних виступів [8].

Комунікативна компетенція є затребувана, так як сучасна освіта вимагає нагальної сутнісної модернізації професійної підготовки з урахуванням швидко змінних вимог ринку праці. Однією із форм навчання професійним компетентностями може стати тренінг: «Тренінг міжкультурної комунікативної компетентності та публічного мовлення». Мета такого професійного тренінгу – підвищення рівня комунікативної компетентності державних службовців для забезпечення успішної управлінської діяльності, формування навичок ефективної групової взаємодії, корекція емпатійності, толерантності тощо [1, с. 337-363; 2].

Трансформаційні процеси в освітньому інституціональному просторі стали певним професійним викликом для викладача ЗВО, адже постала нагальна потреба оновлювати традиційну дидактичну базу новітніми технологіями,

методами, прийомами, що надто стрімко інтегруються в наш освітній контекст. Дидактика – це теорія освіти і навчання, галузь педагогіки, яка досліджує закономірності засвоєння знань, умінь, навичок і переконань, особливостей формування професійних компетентностей, а також визначає обсяг і структуру змісту освіти, удосконалює методи і організаційні форми навчання, культурно-виховний і мистецько-естетичний вплив навчального процесу на здобувачів вищої освіти [9; 10].

Методика навчального предмета – це теорія навчання певному предметові. Методика навчання, на відміну від дидактики, розробляє і пропонує викладачеві та вчителю певні системи навчальних впливів. Ці системи втілюються в змісті освіти, що розкриваються в програмах і підручниках; реалізуються в методах, засобах і організаційних формах навчання. Дидактика – це загальна теорія освіти, а методика – це теорія навчання конкретному предметові. І дидактика навчання, і методика навчання мають свою багатовікову інституціональну історію та сучасну освітню практику [10; 11].

Отже, вирішення проблем усесторонньої підготовки здобувачів вищої освіти в умовах сьогодення – потребує розширення переліку спеціалізованих професійних компетентностей, зокрема у сфері – міжкультурної комунікації, публічного мовлення та державно-протокольної міжнародної практики.

Інноваційним напрямом підготовки здобувачів вищої освіти є міжкультурний коучинг. Міжкультурний коучинг слід розглядати як траєкторію міжособистісної співпраці з членами колективу, що здійснюється на основах довіри, щирості, емпатійного слухання та забезпечує усвідомлення та особистісне прийняття основ міжкультурної взаємодії, що вивчаються та ситуативно адаптуються, у професійній діяльності.

З появою та активним розвитком інтернет-технологій стало доступне проведення онлайн-коучингу, що реалізується як доповнення до електронних навчальних міжкультурних програм на базі традиційних навчальних платформ і віртуальних офісних аудиторій (кімнат; локацій; публічних просторів). Технологія онлайн-коучингу дозволяє здійснювати обмін досвідом і думками з коучем у «небезпечних» ситуаціях міжкультурної спільної діяльності чи тривалих закордонних відрядженнях. Освітні платформи за допомогою навчальних модулів надають можливість в додаток до спілкування з міжкультурним коучем отримати доступ до інформації про країну, що цікавить, або особливості міжкультурної спільної діяльності тощо.

Джерела та література:

1. Ціватий В.Г. Публічне мовлення, дипломатична риторика і міжкультурна комунікація у сфері міжнародних відносин та етикетних практик: інституціональний, міжнародно-інформаційний та політико-дипломатичний дискурси. *Трансформація суспільних відносин в умовах*

- цивілізаційних змін: Монографія.* Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2023. Розділ. 4.7. С. 337-363.
2. Модернізація галузі науки державного управління в умовах суспільних реформ в Україні: колективна монографія. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2020. 396 с.
 3. Терно С.О. Дидактика історії чи методика навчання історії? *Історія в школах України.* 2004. № 6. С. 25.
 4. Ціватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність. *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* К., 2012. Випуск 18. С. 20-26.
 5. Brislin R.W., Yoshida T. Intercultural Communication Training: An Introduction. Thousand Oaks, 1994. 296p.
 6. Ціватий В.Г. Концепт «Дипломатична гурманістика» як новий напрям інституціональних досліджень історії та сучасної моделі гастрономіки (історії їжі): міжнародно-політичний і теоретико-методологічний дискурси. *Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії].* За ред. С.С. Русакова. Випуск 49. Київ: ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2023. Випуск 49. С. 21-27.
 7. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. наукових статей. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 299 с.
 8. Pigman G.A. Contemporary Diplomacy. Contemporary diplomacy: representation and communication in a globalized world. Cambridge, UK: Polity, 2010. 241 p.
 9. Stanyer J. Modern Political Communication: Mediated Politics in Uncertain Times. Cambridge: Polity Press, 2007. 228p.
 10. Becoming Interculturally Competent through Education and Training. Edited by Anwei Feng, Mike Byram and Mike Fleming / Languages for intercultural communication and education. Series Editors: Michael Byram, University of Durham, UK and Alison Phipps, University of Glasgow, UK. MULTILINGUAL MATTERS: Bristol-Buffalo-Toronto, 2009. 234 p.
 11. Intercultural Competence in Organizations. A Guide for Leaders, Educators and Team Players. Springer International Publishing Switzerland, 2017. 203 p.

Андрій Чуткий

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У ГРОМАДЯН УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Події поточного стану відносин з Росією вимагають осмислити їх історію та зробити об'єктивні висновки та узагальнення на підставі цього. Історія

українсько-російських взаємин доводить, що на сьогодні немає жодного покоління українців, яке б не зазнало жорстоких дій зі сторони північно-східного сусіда України.

Саме постання Москви (точніше – перша літописна згадка про неї) пов'язане з організацією походу Юрія Довгорукого на Київ 1147 р. і запрошення союзників для обговорення деталей цієї політичної акції: «І послав Юрій, кажучи: прийди до мене брате у Москов» [1, стб. 339-340]. Два найтяжчі погроми Києва доби Середньовіччя, що значно перевищували за згубністю наслідків хрестоматійний погром міста Батиєм 1240 р., теж відбулись за прямої або опосередкованої участі північно-східного сусіда. Перший – 1169 р. був організований володимиро-суздальським князем Андрієм Боголюбським – нащадком Юрія Довгорукого і був позначений триденним супер-жорстоким пограбування міста військами цього князя: «І грабували 3 дні все місто, й Поділ, і Гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю і не було помилування нікому нізвідки. Церкви горіли, християни убивались, інші зв'язувались, жінки бралися в полон ... і захопили маєтностей багато, і в церквах позабирали ікони, і книги, і ризи, і дзвони винесли» (1, стб. 545). Другий – напад кримчаків 1482 р. – ініціювався московським князем Іваном III, хоча окремі дослідники й ставлять це під сумнів. Одразу ж після цього почалась тривала боротьба Москви за підкорення України, що тривала понад три століття. Її початком стали московсько-українські війни межі XV–XVI ст. за Чернігово-Сіверщину, а завершенням – загарбання Російською імперією Півдня України впродовж 1730-х – 1820-х рр.

Проте поза межами Російської імперії лишились західноукраїнські землі. Їх загарбання, вже Радянською Росією (СРСР), було здійснене у 1939–1940 рр. та юридично завершено наприкінці 1940-х років. Паралельно зі збройним підкоренням України російська влада робила все для зубожіння українців, адже ж бідний не може бути вільним. А ще – здійснювалось винищення української еліти. І весь час – методичні репресії супроти всього українського загалу. А за радянської влади ще й штучні акції з винищення українців голодом [2; 3]. Та сам факт цих каральних акцій засвідчував, що в Україні завжди були особи, котрі боролись проти російського загарбання.

Таким чином, боротьба Москви за підкорення України і одночасне винищення українців, тривала весь час існування Москви та велась не на життя, а на смерть. Отже, це більш ніж традиційні конкурентні чи конфліктні відносини між державами. Ця боротьба має своєрідний есхатологічний підтекст.

Однак після відновлення політичної незалежності України в 1991 р., українська влада не зробила жодних заходів для закріплення та активізації в свідомості громадян цього факту. А останнім часом набирає обертів курс зі зменшення ваги вивчення історії України у закладах освіти. І це при тому, що саме ця дисципліна може стати найкращим інструментом прищеплення

державного патріотизму та об'єктивної оцінки також і історії українсько-російських взаємин.

Водночас Україна, як держава, що відроджувала свою політичну самостійність, не запровадила й державної ідеології. І це теж було вкрай шкідливо для успішного становлення нашої державності, адже ж її громадяни перед цим жили за умов постійної й потужної ідеологічної пропаганди зі сторони Росії, яка полягала у нав'язуванні українському суспільству ідеї про «спільне походження, історію», «зовнішні загрози» і т.п., а отже і «необхідності бути разом». При цьому російська пропаганда в Україні не припинилась і після 1991 р. Саме вона значною мірою торувала шлях для подальших проросійських виступів декласованих елементів та російського вторгнення і чергової війни Росії проти України з 2014 р.

Весь цей час не було й мови про проведення власної національної ідеології та її пропаганди, санкціонованої відкрито на державному рівні і яка б виховувала у українських громадян повагу до своєї історії, знання своїх героїв та одвічних ворогів. Це було закріплено як в конституційних принципах українського державотворення [4, с. 7, ст. 15], так і в спеціальному законодавстві у сфері освіти [5], що теж має свою історію в українському суспільно-політичному русі [6; 7]. При цьому робилась апеляція до міжнародного права, європейського досвіду. Навіть на початку поточної російсько-української війни окремі одіозні політики в Україні заявляли, що «за деякий час цей конфлікт забудеться і обидва народи будуть жити в дружбі».

Закономірно, що це робило українське суспільство не готовим до чергового акту агресії зі сторони Росії. Наслідки такої позиції всі ми бачимо в поточній політичній ситуації та платимо ціною життів тисяч наших громадян.

Зрештою зараз, коли плани Росії щодо України та її громадян більш ніж очевидні і полягають у цілковитому загарбанні України з одночасним тотальним терором щодо самих українців, то питанням номер один має бути негайна пропаганда факту постійності такої політики цієї держави-сусіда аби позбавити загал ілюзій на можливість мирно домовитись із цією державою-терористом.

У боротьбі з Росією, як і в будь-якому затяжному конфлікті, одного нарощування чисельності збройних сил та кількості військової техніки є недостатнім. Адже ж кожен воїн і суспільство загалом повинні чітко усвідомлювати – в чому цінність власної державності, чим можна пишатися в українській історії і як потрібно ставитись до нашого одвічного сусіда-ворога в особі Росії. Це значною мірою визначить не лише наш успіх у поточній війні, але й у подальшому відновленні та русі до процвітання нашої держави.

Якщо нашій владі та суспільству бракує сміливості в цій справі, оскільки вона видається не вповні демократичною, то можна звернутись до досвіду інших демократичних держав, що перебували у процесі становлення чи на знакових етапах свого розвитку. Цей досвід полягав в активному застосовуванні системи масової освіти, і історичної освіти в першу чергу, для утвердження у

своїх громадян чіткого переконання у величі власної держави. Це, зрештою, вело їх до перемог та успіху.

Наприклад, завершення об'єднання Німеччини та її перемога у франко-пруській війні 1870–1871 рр., за словами головного провідника тих процесів канцлера Отто фон Бісмарка, були заслугою німецького вчителя. Оскільки саме він виховав німецьких солдатів з переконанням, що вони представники нації, що розвалила Римську імперію, започаткувала Реформацію, дала Європі книгодрукування тощо. Після того Німеччина продовжила приділяти велику увагу розвитку системи освіти. Навіть більше, під час виступу Бісмарка перед вчителями Баварії, він, зокрема, наголосив: «Національне майбутнє в Німеччині значною мірою перебуває в руках німецьких вчителів» і «хто володіє школою, тому належить майбутнє» [8, спр. 77, арк. 85 зв. - 86]. Цей досвід був використаний і Францією, після поразки у франко-пруській війні. Цей процес особливо активізувався за часів П'ятої Республіки. Зокрема, за президентства Франсуа Міттерана питання щодо викладання історії у школі виносились на засідання уряду, а сам цей президент заявляв, що «народ, який не вивчає свою історію – це народ, що втрачає свою ідентичність» [9, с. 15]. В обох випадках маємо позитивні наслідки для обох згаданих європейських держав на тривалу перспективу. І це лише декілька прикладів, найбільш відомих з-поміж багатьох інших. Отже, європейські держави з давніми демократичними традиціями вдавались до схожої політики за екстремальних обставин.

Зрештою, сам поточний стан справ вимагає рішучих дій. А якщо вони при цьому мають позитивні наслідки, то їх потрібно впроваджувати негайно.

В чому має полягати суть державної політики щодо історичної освіти? У першу чергу в усвідомленні самою владою важливості історичної освіти для успіху держави та самого факту її існування.

Для цього влада має збільшити кількість годин на викладання історії, особливо – історії України. Необхідно повернути предмет «Історія України» до переліку обов'язкових кваліфікацій іспитів при складанні ЗНО.

Не можна оминати і питання підняття самого престижу викладацької праці через суттєве підвищення її оплати (аналогічно до підняття зарплатні військовим) та постійного засвідчення на загал того, що влада прислухається до думки професійних істориків і враховує її у своїй діяльності.

Також необхідне забезпечення умов для широких можливостей не формального, а реального підвищення кваліфікації, включно із закордонним стажуванням, для викладачів історії. І знов таки – за належного державного фінансування.

У випадку власне змістового наповнення викладання історії України у школі, то першочерговим є акцентування уваги на тих фактах, що засвідчують важливу роль України для захисту та розвитку цілої європейської цивілізації. Наприклад, має утверджуватись однозначне уявлення про українську державність як головне забороло цілої європейської цивілізації супроти східних

орд впродовж тисячоліть, про важливість внеску низки українських мислителів у розвиток науки та культури в Європі та світі, про однозначну українську приналежність Русі як однієї з найбільших європейських держав Середньовіччя тощо. Не можна оминати й козацьку тематику.

Має відбуватись також жорсткий відбір самих претендентів на викладацькі посади. І в цій справі чинниками відбору має бути як професіоналізм (включно з відповідною фаховою освітою), так і рівень їх державного патріотизму. Має бути запроваджена довічна заборона на допуск до викладацької діяльності осіб, що були визнані винними в антидержавній діяльності.

Доцільно використовувати також всі канали мас-медіа, розвивати українську кіно-продукцію та інтернет-ігри з патріотичним підтекстом. Включно з їх поширенням на закордонну аудиторію.

Комплекс цих заходів має бути розрахований на тривалу перспективу та перебувати на постійному контролі уряду й президента. Натомість матимемо суспільство з чіткою громадянською позицією що поважає Україну і буде робити все для її розвитку як незалежної та процвітаючої держави. Лише тоді українська державність позбудеться постійної загрози для самого факту свого існування, а Україна отримає твердий фундамент для стабільного зростання.

Джерела та література:

1. Полное собрание русских летописей. М.: АН СССР, 1962. Т. 2: Ипатьевская летопись.
2. Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки / Редкол.: В.А. Смолій та ін. К.: Наукова думка, 2003. 886 с.
3. Голодомор 1932–1933 років в Україні. Документи і матеріали / Упоряд. Р.Я. Пиріг. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1128 с.
4. Конституція України. К.: Преса України, 1997. 80 с.
5. Законодавство України про освіту. Збірник законів. К.: Парламентське вид-во, 2002. 159 с.
6. Українська державність у ХХ ст. К.: Політична думка, 1996. 434 с.
7. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя). К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. 396 с.
8. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАН України. Ф. 46 «Архів В.С. Іконникова».
9. Про А. Двенадцать уроков по истории. Пер. с фр. М.: РГУ, 2000. 336 с.

Любов Шара

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

**БЛАГОДІЙНІ ЯРМАРКИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ: СЬОГОДЕННЯ
СОСНИЦЬКОЇ ГРОМАДИ**

24 лютого 2022 р. кардинально змінило долю нашої держави й народу, поставивши чіткий кордон – «до війни». Переформатувалися різні царини політичного, економічного, культурно-духовного життя, ціннісні орієнтири, загострилися почуття милосердя, співчуття, посилилося бажання піддержати тих, хто у скрутному становищі, згуртуватися задля єдиної та спільної мети – вистояти, перемогти, відновити квітучу українську землю.

За пришвидшення миру воюють на фронті, залучають дипломатичні механізми, спираються на підтримку світової спільноти і, звісно ж, своїх співвітчизників, які активно волонтерять.

Семантика слова «волонтер» походить від латинського «Volontarius» – воля, бажання чи французького «Volontaire» – доброволець. Тобто, волонтер – особа, яка за власним бажанням допомагає іншим [2, с. 275]. Початком волонтерства у незалежній Україні вважається залучення добровольців до роботи на телефонах довіри в Одесі на початку 90-х рр. ХХ ст. та у мережі Центрів соціальної служби для молоді. Протягом 2000-х років волонтерський рух значно розширився, зросла його значимість, він став суттєвою ознакою формування громадянського суспільства. З огляду на це виникла потреба у нормативно-правовій базі й 10 грудня 2003 р. затвердили Постанову Кабінету Міністрів України, «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» і Закон України «Про волонтерський рух» від 19 квітня 2011 р. [2, с. 277].

Потужним стимулом для волонтерства були події Революції Гідності, анексія Криму, гібридна війна в зоні АТО/ООС, а в умовах повномасштабної агресії й поготів – волонтерство є невіддільною частиною життя переважної більшості українців.

Нарівні з дорослими долучаються до благодійних акцій і школярі. На думку педагогів, це позитивно позначається на процесі формування їхньої особистості, адже, роблячи гарні справи, вони частіше фіксують «добро» навколо себе, розкривається ціннісна сфера: гостріше відчувається «добро», зроблене самим, і «добро», зроблене для тебе іншими; розвивається людяність, жертвовність, прагнення підтримувати оточуючих, не лишатися байдужим до чужої біди. Значно пришвидшується соціалізація дитини, нею накопичується досвід комунікування, виникає відчуття приналежності до місцевої громади і суспільства загалом, а це у кінцевому результаті поглиблює моральність дитини й навколишнього світу [5].

До популярних різновидів волонтерства школярів належать благодійні ярмарки, що підтверджується інформацією, оприлюдненою у ЗМІ й на сторінках у месенджерах. Показовий приклад – дописи на офіційному сайті Сосницької громади та у мережі «Фейсбук» за березень-травень 2023 р.

Зауважимо, що Сосницька громада виникла у липні 2017 р., коли згуртувалися Сосницька селищна рада і шість сільських рад (Волинківська, Загребельська, Киріївська, Матвіївська, Пекарівська, Чорнотицька). У червні

2020 р. її склад розширився й нині вона структурована 17-ма сільськими радами, а її територія охоплює 798,8 км², де проживають 15500 осіб [7].

Від початку поточного року у загальноосвітніх школах громади стартували благодійні ярмарки. Нами опрацьовані матеріали лише про 10 таких заходів у 8-ми школах, але й вони дозволяють зробити узагальнення стосовно їхньої організації та проведення, простежити зацікавленість дітлахів, їхніх батьків, педагогів, односельців у тому, аби щиро підтримати наших захисників.

Отож, благодійний ярмарок у сільській школі – це загально громадське дійство, до якого готуються не тільки педагоги й учні, але і їхні батьки та родичі. Інформація про ярмарки є публічною, тому кожна школа намагається виторгувати якомога більше грошей, провести захід масово і найкраще, підсилюючи свій імідж. Водночас змагальність відбувається і між класами – хто наторгує найбільшу суму. Через це напередодні ретельно продумують асортимент товарів, рекламні роздзинки для приваблення покупців, декорують торгові місця – столики, – запрошують на ярмарок сусідів, знайомих, односельців. Приміром, креативно вчинив колектив Кудрівської школи, провівши ярмарок 26 травня 2023 р., відразу після свята «Останнього дзвоника». Побувши на урочистому зібранні, концерті, зголоднілі гості й дітлахи жваво розкупили їстівну продукцію упродовж години, зібравши 23 500 грн для потреб ЗСУ [11].

Ярмарки відбуваються зазвичай на шкільних подвір'ях, у спортивних залах шкіл, коридорах, де можна поставити багато столів і буде зручно для покупців. Для прикрашення приміщень використовують державну символіку, продавці вдягаються у вишиванки або використовують елементи національного одягу (віночки, жовто-блакитні стрічечки, футболки з оригінальними українськими написами тощо). Властиво, що торговців вибирають поміж тих, хто зможе привабити покупців своєю балакучістю, комунікабельністю, задіяти певні маркетингові інструменти. На столиках можна побачити невеличкі плакати з написами «разом до Перемоги», «гривня – нам, смерть – ворогам» [1; 15].

Якщо у шкільних будівлях розміщені дитячі садочки, то вони також долучаються до ярмарку. Торгують, звісно, вихователі, але поряд за столиками обов'язково ставлять малечу, вдягнену у національний одяг, що, без сумніву, є безпрограшним варіантом привабити покупців. Скажімо, так відбулося 27 травня 2023 р. у Конятинській загальноосвітній школі I-II ступенів, де задіяли до продажу діток садочка «Малятко», вдягнувши хлопчика й дівчинку у національні костюми. Відвідувачі залюбки з ними фотографувалися й неодмінно купували у них товари [10].

Асортимент пропонованого краму надзвичайно широкий: від різноманітної домашньої випічки до виробів для господарського вжитку. Варто наголосити, що школярам допомагають у приготуванні батьки й педагоги. Учителі, готуючи власноруч для ярмарки, певним чином підстраховують своїх вихованців, а батьки у такий спосіб демонструють родинну гостинність, навички

гарних господинь і господарів, адже села невеликі, усі знають один одного й спрацьовує принцип, аби «люди не сказали, що ми гірші за інших». Утім, проглядаючи кольорові фото з ярмарок, читаючи пости у фейсбуці, бачиш передусім чистосердечне прагнення зробити усе, щоб наблизити мир, помічаєш згуртованість громади, глибоке усвідомлення національної ідентичності, розуміння причетності до загальнодержавної справи.

Продукція на шкільних ярмарках представлена усілякою випічкою (пампушки, горішки, піца, галаретки, панакота, торти, пироги з вишнями, сосиски в тісті, кекси, пляцки і т. д.), напоями власного приготування (узвар, компот, лимонад, квас, гарячий шоколад, чай, кава), сувенірами (обереги, браслети, державна символіка, малюнки), консервацією, кімнатними квітами, городиною, речами для домашнього вжитку та багатьма приємними дрібничками [3; 9; 10].

Для дотримання санітарних вимог, зручності та естетичності торгу смаколики пропонуються у спеціальних лоточках, нарізуються порціями, фасуються поштучно чи в одноразовому посуді [6; 10].

Офірують на ярмарках місцеві фермери і підприємці. Зокрема, 22 березня 2023 р. у Чорнотицькій школі вони поклали у ярмаркову скарбничку по 1 тис. грн, а у Сосницькій гімназії імені О. Довженка 15 травня отримали перший донат від друзів із США – Алли і Джона Мюнч. За словами директорки освітнього закладу Тамари Чепурної, вони надіслали на потреби ЗСУ 7500 грн [3; 14].

Воліючи збільшити збір коштів, продаються безпрограшні лотереї, що додатково стимулює покупців [10; 14], проводяться спортивні змагання («Веселі старты» для першокласників [1]), присутніх розважають пісенними і танцювальними номерами на патріотичну тематику [3].

Згуртована робота шкільних колективів і місцевих громад Сосниччини дозволила акумулювати протягом березня-травня 2023 р. у 8-ми школах на 10-ти ярмарках (Сосницька гімназії та Волинківська школа провели за цей час по дві ярмарки) 381341 грн. (підраховано лише на підставі знайдених нами повідомлень). Із цієї суми зібрали 149161 грн у Сосницькій гімназії імені О. Довженка (21 березня – 68141 грн [1], 15 травня – 81020 грн [9]), 55 тис. грн – у Чорнотицькій школі (22 березня [14]), 47180 грн – у Волинківській (22 березня – 25880 грн [4] і 27 травня – 21300 грн [8]), 32 тис. грн – у Сосницькій школі (на В'юнищі, 26 березня [12]), 28 тис. грн – у Конятинській (27 травня [10]), 24500 грн – у Хлоп'яницькій (25 травня [13]), 23500 грн – у Кудрівській (26 травня [11]), 22 тис. грн – у Спаській (10 березня [15]) школах. Ярмарки у загальноосвітніх закладах вочевидь є дієвим способом згуртувати і залучити школярів й місцеві громади для підтримки ЗСУ.

Джерела та література:

1. Благодійний ярмарок «Сила добра». URL: <https://gimnaziya->

- dovzhenka.webnode.com.ua/l/blagodijnij-yarmarok-sila-dobra/
2. Ванюшина О. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/625606/mod_resource/content/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD.pdf
 3. Заклади освіти Сосницької громади провели низку благодійних ярмарків. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6zNxbq6BGYI>
 4. Орехович О. У Сосницькій громаді триває збір коштів для Збройних Сил України. URL: <https://chz.org.ua/u-sosnytskiy-hromadi-tryvaie-zbir-koshtiv-dlia-zbroynykh-syl-ukrainy/>
 5. Славінська М. Учніське волонтерство й благодійність під час війни, або супер-героєм може стати кожен... URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiSs5zRhpjAhWNDhAIHQmzCgoQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fkristti.com.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2022%2F03%2FUchnivske-volonterstvo-j-blagodijnist-pid-chas-vijny.docx&usg=AOvVaw3G6Me4e1fUJfMM-zPA1Uf>
 6. Солодовник П. У селі на Чернігівщині провели благодійну ярмарку на підтримку ЗСУ. URL: <https://cheline.com.ua/news/society/u-seli-na-chernigivshhini-proveli-blagodijnju-yarmarku-na-pidtrimku-zsu-357360>
 7. Сосницька селищна громада. URL: <https://sosnitsa-rada.gov.ua/>
 8. У Волинківській школі зібрали 21300 для ЗСУ. URL: <https://www.facebook.com/sosnitsarada/posts/pfbid04qBbDnZg4nzGQwG731oYN4HLHbzNkypRcYZsoYz9j2S9psonUTgXdAm3DVEcwUGol>
 9. У громаді на Чернігівщині під час ярмарку зібрали більше як 80 тисяч гривень на допомогу ЗСУ. URL: <https://pravda.cn.ua/y-gromadi-na-chernigivshhini-pid-chas-iarmarky-zibrali-bilshe-ia-80-tisiach-griven-na-dopomogy-zsy-foto/>
 10. У Конятинській школі зібрали 28000 грн для ЗСУ. URL: https://www.facebook.com/sosnitsarada/posts/pfbid0SwdwViR7uab9V1Yiz88zdGqfjV37d2tH3Wj3vF7iXxfHBVezRxUL7KvHjTXLdFmVI?locale=hi_IN
 11. У Кудрівці на благодійному ярмарку зібрали 23500 грн для ЗСУ. URL: https://www.youtube.com/watch?v=hS_2l3Jmy00
 12. У Сосницькій школі зібрали 32 000 грн для ЗСУ. URL: <https://sosnitsa-rada.gov.ua/news/u-sosnitski-shkoli-zibrali-32-000-grn-dlya-zsu-2023-03-26>
 13. У Хлоп'яницькій школі зібрали 24 500 грн для ЗСУ. URL: https://www.facebook.com/sosnitsarada/?locale=hi_IN
 14. У Чорнотичах на благодійному ярмарку зібрали 55 000 гривень для ЗСУ. URL: <https://sosnitsa-rada.gov.ua/news/u-chornotichah-na-blagodinomu-yarmarku-zibrali-55-000-griven-dlya-zsu-2023-03-22>

15.Щербина Н. У школі на Чернігівщині зібрали 22000 грн на ЗСУ. URL: <https://cheline.com.ua/news/society/u-shkoli-na-chernigivshhini-zibrali-22-000-grn-na-zsu-346541>

Лариса Юда

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ГРИ

Як зробити історію України невід’ємною складовою свідомості сучасного вчителя, а процес опанування історичними знаннями – невимушеною природною потребою? Ці та інші питання все частіше турбують викладачів і здобувачів освіти. Вирішення цих проблем можливе за умови застосування компетентнісного підходу. Саме компетентнісний вектор освіти у навчальному процесі лежить у площині загальноєвропейських процесів реформування та розвитку освіти.

Пріоритетність компетентнісного підходу в організації навчально-виховного процесу визначена у прийнятих урядом України нових нормативних документах (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти). Національна стратегія визначає кардинальні зміни, спрямовані на підвищення якості та конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір [1].

Компетентнісний підхід є цільовою орієнтацією освітнього процесу в Новій українській школі і означає спрямованість навчального процесу на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей кожного учня [2].

У сучасному освітньому процесі пріоритетним є не просте накопичення знань та предметних умінь і навичок, а й формування уміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання упродовж життя, упровадження моделі особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу як оновленої парадигми освіти, у якій здобувач є суб’єктом цього процесу. Це можливо за умови оволодіння студентом загально-навчальними уміннями і навичками та розгорнутою рефлексією, а також сформованістю позитивного емоційно-ціннісного ставлення як до процесу діяльності, її результату, самореалізації особистості; особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загальноцивілізаційних тенденцій. Для здобувача важливим є самовизначатися у житті, активно діяти, бути конкурентноспроможним на ринку праці.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам упровадження компетентнісно орієнтованої освіти присвячено праці І. Єрмакова, О. Ляшенка, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, Л. Сохань, І. Ящук. Розробкою

теоретико-методологічних основ упровадження компетентнісного підходу займаються Н. Бібік, О. Глазова, Б. Грудинін, Н. Дика, І. Зимня, О. Кучер, О. Пометун, О. Савченко, О. Сафарян. Сутність та зміст професійних компетентностей учителя історії розкриває О. Свистун. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей на уроках історії досліджують Н. Бібік, О. Баханова, А. Бородай, О. Дорошенко, Ю. Мальований, І. Підласий, О. Пишко, О. Пометун.

Метою нашої розвідки є пошук оптимальних засобів і методів формування професійних компетентностей учителя історії на прикладі інтерактивних ігор.

Професійна компетентність фахівця є складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки у ЗВО, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності.

На думку Л. Карпової структурними компонентами професійної компетентності (сфери) є: мотиваційна (мотиви, настанови, орієнтації, спрямованість), яка забезпечує сформованість загальнокультурної, особистісно-мотиваційно та соціальної компетентності; предметно-практична (операційно-технологічна), що сприяє розвитку певних підвидів професійної компетентності: методологічної, практично-діяльнісної, дидактико-методичної, спеціально-наукової, економіко-правової, екологічної, інформаційної, управлінської, комунікативної; сфера саморегуляції, що розвиває психологічну компетентність та аутокомпетентність [3].

Виходячи з цієї концепції, у процесі підготовки майбутніх учителів історії повинні бути сформовані основні компетентності сучасного вчителя історії, а саме: професійна та фахова компетентність, громадянська свідомість, особистісна культура педагога, демократизм, гуманістична спрямованість викладання [4].

Зробити процес опанування професійними компетентностями невимушеним, доступним, інтегрованим, умотивованим допомагає інтерактивне навчання. Це спеціальна форма організації пізнавальної активності учнів, це взаємодія учасників із метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчально-виховних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

До методів інтерактивного навчання належать: аналіз конкретних ситуацій, введення в досліджувану проблему, групову роботу над ситуацією, групову дискусію, підсумкову бесіду, аналіз і підведення підсумків. О. Пишко виокремлює такі форми як: роботу в парах, роботу в групах, «коло ідей», «мікрофон», «мозковий штурм», імітаційні ігри, рольові ігри, дискусії, дебати тощо [5]. Реалізацію цих форм і методів забезпечують доступні і конструктивні

принципи інтерактивного навчання: активності, відкритого зворотнього зв'язку, експериментування, рівності позицій, довіри у спілкуванні.

Розглянемо практичний досвід реалізації поставленої проблеми на прикладі використання інтерактивних методів ігрової діяльності у Навчально-науковому інституті історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського. Декілька років поспіль у навчальному закладі реалізується метод проєктів. Найбільш дієвими і результативними є інтерактивні історичні ігри: історико-краєзнавчий квест «Чернігів очима першокурсників», інтерактивна пізнавальна історична гра «Люби і знай Україну». Особливістю даних проєктів є те, що створюються і реалізуються вони у тісній співпраці викладачів і здобувачів освіти. Кожен проєкт передбачає «мозковий штурм», колективне обговорення теми і мети гри, колективне планування, етап створення завдань, формування команд учасників, реалізацію, підведення підсумків, обговорення результатів, післядію.

У процесі роботи над проєктом актуалізуються основні професійно-педагогічні уміння і здібності вчителя історії: пізнавальні (гносеологічні), аналітичні, конструктивні уміння, комунікативні здібності, організаторські якості, готовність і відкритість до мобілізаційно-орієнтованої діяльності, інформаційні навички, медіаграмотність.

Так квест «Чернігів – очима першокурсників» передбачає участь гравців у наступних випробуваннях: знайти історичну пам'ятку за певними характеристиками і координатами, творчий музичний конкурс, творчий танцювальний конкурс, скласти пазли, «вполювати» на Чернігівські мурали (фотополювання), рольову гру (показати певний сюжет), спортивні змагання, неформальне спілкування.

Реалізація кожного етапу мотивує учасників на індивідуальну ініціативу, колективну творчу діяльність, пошукову роботу. Під час розробки завдань, присвячених видатним історичним пам'яткам міста Чернігова, здобувачі і викладачі опосередковано опановують історичні компетентності: хронологічну, просторову, логічну, інформаційну, аксіологічну. Саме над рівнем їх сформованості потім майбутні вчителі будуть працювати у процесі своєї професійної діяльності. Ураховуючи змістовне наповнення гри, учасники в ігровій формі залучаються до опанування знань із історії міста, історії української культури.

Розробка дидактичних матеріалів гри сприяє формуванню особистісно-мотиваційної та соціальної, практично-діяльнісної, дидактико-методичної компетентностей. Розробка гри передбачає як науково-методичне наповнення так і рекламно-інформаційне забезпечення та медійний супровід проєкту, що сприяє формуванню інформаційної, управлінської, комунікативної, психологічної компетентностей.

Розглянемо ще один приклад – інтерактивна пізнавальна історична гра «Люби і знай Україну». Учасники виконують 6 типів завдань: завдання, яке

вимагає прямої відповіді; знайти одну відповідь із чотирьох запропонованих; хронологічна послідовність; питання на знання історії Чернігова; асоціативні ребуси; творче завдання. Змістовна частина гри вимагає від сучасного учителя історії готовності до інноваційної діяльності та організації пошукової, науково-дослідної роботи під час складання питань, розробки різних типів завдань, комп'ютерної грамотності, практичних умінь і навичок у створенні, організації і проведенні інтерактивної ігрової діяльності. Така гра передбачає попередню підготовку учасників, у ході якої вони повторюють, узагальнюють матеріал із конкретної теми, а потім під час гри демонструють отримані результати. Гра сприяє формуванню як історичних так і організаційних і комунікативних компетентностей.

Наведені приклади сучасних інтерактивних ігор наочно підтверджують роль інтерактивних методів навчання у реалізації компетентнісного підходу у процесі підготовки сучасних учителів історії. Цінність згаданих проєктів полягає у тому, що вони ще мають і дієве практичне значення. Більша частина здобувачів освіти під час педагогічної практики використовували практичні напрацювання у роботі з учнями закладів середньої освіти і мали певний успіх.

Аналіз результатів інтерактивного навчання свідчить, що в процесі реалізації інтерактивних ігор спостерігається набагато більший обсяг виконаної роботи за один і той же проміжок часу, розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль), формується вміння співпрацювати, демонструється висока результативність у засвоєнні і формуванні умінь, формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між учасниками освітнього процесу.

Джерела та література:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
2. Компетентнісний підхід як цільова орієнтація освітнього процесу в Новій українській школі. URL: <https://mova.ipo.kubg.edu.ua/kompetentnisnyj-pidhid>
3. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 - «Теорія і методика професійної освіти» / Лариса Георгіївна Карпова. Харків, 2004. 27 с.
4. О. Свистун Формування професійної компетентності майбутнього вчителя історії. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-formuvanna-profesijnoi-kompetentnosti-majbutnogo-vcitela-istorii-74996.html>
5. Пишко О. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. *Народна освіта. Електронне фахове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257

Відомості про авторів:

Герасимчук Олександр, старший викладач кафедри педагогіки та методики викладання історії та суспільних дисциплін НУЧК імені Т.Г. Шевченка, кандидат історичних наук

Гринь Олена, доцентка кафедри історії України, археології та краєзнавства НУЧК імені Т.Г. Шевченка, кандидатка історичних наук, доцентка

Донець Тетяна, старший викладач кафедри педагогіки та методики викладання історії та суспільних дисциплін НУЧК імені Т.Г. Шевченка

Доній Наталія, професорка кафедри економіки та соціальних дисциплін, Академії Державної пенітенціарної служби, докторка філософських наук, професорка

Еткіна Ірина, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, кандидатка історичних наук, доцентка

Кеда Марина, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, Jean Monnet Fellow, European University Institute, Florence, Italy (стипендіат програми Жана Моне, Європейський університет Флоренції, Італія), кандидатка історичних наук, доцентка

Козенко Ольга, магістр історії

Лаврененко Анна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського НУЧК імені Т.Г. Шевченка

Острянко Андрій, завідувач кафедри історії України, археології та краєзнавства НУЧК імені Т.Г. Шевченка, кандидат історичних наук, доцент, керівник проекту «Європейський освітній простір: можливість та виклики для України» програми Erasmus+ на пряму Jean Monnet (Реєстраційний номер - 611363-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE)

Павленко Людмила, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, кандидатка історичних наук, доцентка

Приходьон Олена, старший викладач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, вчитель мистецтва Stichting Brede Buurtschool Den Haag – Johan de Witt scholengroep (Гаага, Нідерланди),

кандидатка історичних наук

Пуліна Вікторія, доцентка кафедри філософії та культурології НУЧК імені Т.Г. Шевченка, кандидатка філософських наук, доцентка

Сидорук Ольга, аспірантка Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

Стрілюк Єгор, здобувач освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського НУЧК імені Т.Г. Шевченка

Стрілюк Олена, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, запрошений дослідник університету ім. Альдо Моро (Барі, Італія), кандидатка історичних наук, доцентка

Циватий Вячеслав, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чуткий Андрій, професор кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор

Шара Любов, доцентка кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, кандидатка історичних наук, доцентка

Юда Лариса, доцентка кафедри історії України, археології та краєзнавства НУЧК імені Т.Г. Шевченка, кандидатка педагогічних наук, доцентка